

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Філологічний факультет
Кафедра української літератури**

**ПРОЗОВА ТВОРЧІСТЬ ОЛЕКСАНДРА ГАВРОША ТА ВИВЧЕННЯ
ДОРОБКУ ПИСЬМЕННИКА В ЗЗСО**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконала:

студентка VI курсу, 601 групи

Піскун Анастасія Олексіївна

Керівник:

канд. філол. наук, доц. Кирилюк С. Д.

Рецензенти:

канд. філол. наук, доц. Чолкан В. А.,

канд. філол. наук, доц. Харківська О. В.

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № __

Від __ _____ 2024 р.

Завідувач кафедри _____ доц. Мальцев В.С.

Чернівці, 2024

Анотація

Магістерська робота присвячена прозовій творчості О. Гавроша та вивченню доробку письменника в закладах загальної середньої освіти. У роботі охарактеризовано творчість О. Гавроша як об'єкта уваги сучасного українського літературознавства, проаналізовано такі художні твори письменника, як «Неймовірні пригоди Івана Сили», «Дика Галя», «Пригоди тричі славного розбійника Пинті» та «Донос», вивчено систему методів викладання їх на уроках української літератури, наведено приклад уроку вивчення творчості О. Гавроша на уроках позакласного читання в 7 класі.

Ключові слова: аспекти творчості О. Гавроша, жанрово-стильові особливості творів, проблематика, методи викладання, урок позакласного читання, заклад загальної середньої освіти.

Annotation

The master's thesis is devoted to the prose work of O. Gavrosh and the study of the writer's work in secondary education institutions. The work characterizes the work of O. Gavrosh as an object of attention of modern Ukrainian literary studies, analyzes such literary works of the writer as "The Incredible Adventures of Ivan Sila", "Wild Galya", "The Adventures of the Thrice Glorious Robber Pynta" and "The Denunciation", studies the system of methods of teaching them in Ukrainian literature lessons, gives an example of a lesson on the study of O. Gavrosh's work in extracurricular reading lessons in the 7th grade.

Keywords: aspects of O. Gavrosh's work, genre and style features of works, issues, teaching methods, extracurricular reading lesson, secondary education institution.

Кваліфікаційна робота ОР «Магістр» містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Анастасія Пісун

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТВОРЧІСТЬ ОЛЕКСАНДРА ГАВРОША В ОЦІНЦІ ЛІТЕРАТУРНИХ КРИТИКІВ.....	7
Висновки до розділу 1.....	17
РОЗДІЛ 2. ПРОЗА ОЛЕКСАНДРА ГАВРОША: ТЕМАТИКА, ПРОБЛЕМАТИКА, ОБРАЗИ ТА ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ.	19
Висновки до розділу 2.....	49
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСАНДРА ГАВРОША В ЗЗСО.....	51
3.1. Вивчення творчої біографії Олександра Гавроша на уроках літератури рідного краю.....	51
3.2. Розробка уроку позакласного читання за творчістю О. Гавроша.....	60
Висновки до розділу 3.....	68
ВИСНОВКИ	70
Список використаної літератури	72

ВСТУП

Тривалий час літературний процес Закарпаття перебував у складній ситуації та поза увагою дослідників літератури. У першій половині XX ст.. це спричинено окупацією угорських військ 1939 року. Велика частина письменників потрапила в ув'язнення, інша – емігрувала за кордон. Тогочасна література була зосереджена на наслідуванні угорської класики. У 1945 році було підписано угоду про входження колишньої Підкарпатської Русі в УРСР. Але це не посприяло творчому відродженню місцевої літератури, а, навпаки, повсюдно запроваджувався соціалістичний реалізм, і більшість письменників змушені були відмовитись від перспектив літературного розвитку. Натомість у 60-80-ті роки XX століття Україна почула про таких талановитих письменників краю, як М. Томчаній та І. Чендей. Саме з цих імен почався поступовий розквіт літератури Закарпаття.

У сучасному літературознавстві неодноразово чуємо імена таких письменників: Г. Малик, А. Любка, П. Мідянка, М. Дочинець та ін. Одним із письменників, хто розвиває літературу Закарпатської області, є Олександр Гаврош. Це сучасний український автор, чиї роботи є досить різносторонніми та піднімають на загальні теми, які, на думку автора, варто розповісти – насамперед дітям.

Творчість О. Гавроша має великий потенціал для використання в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. Його твори не лише захоплюють школярів пригодницькими сюжетами, але й спонукають до роздумів над історичними та морально-етичними питаннями, розвивають національну самосвідомість і патріотичні почуття. Вивчення творів О. Гавроша допомагає учням не тільки досягнути краси художнього слова, а й сформувати ціннісні орієнтири, зокрема через образи історичних героїв та морально-етичні дилеми, що постають перед персонажами його творів.

Тема дослідження є актуальною, оскільки рівень вивчення творчості О. Гавроша залишається порівняно невисоким. У більшості праць дослідники

зосереджуються на окремих аспектах його прозових творів, залишаючи поза увагою широкий спектр тематики та проблематики, представленої в художніх текстах. Окрім того, аналіз творчості О. Гавроша в контексті шкільної літературної програми відкриває нові можливості для інтеграції його творів у навчальний процес з метою формування культурної, мовної та громадянської компетенцій учнів.

Метою дослідження є аналіз творчості О. Гавроша, вивчення та розробка методичних рекомендацій щодо її викладання в закладах загальної середньої освіти.

Завдання дослідження:

- охарактеризувати творчість О. Гавроша як об'єкт уваги сучасного українського літературознавства;
- дослідити основні жанрові та тематичні особливості творчості О. Гавроша;
- розробити методичні підходи та принципи для ефективного викладання творчості О. Гавроша в школі; провести експериментальне впровадження творів О. Гавроша в освітній процес та запропонувати інші можливі шляхи освоєння доробку письменника.

Об'єктом дослідження є художня творчість О. Гавроша, зокрема такі твори, як «Неймовірні пригоди Івана Сили», «Дика Галя», «Пригоди тричі славного розбійника Пинті», «Донос», а предметом дослідницької уваги – методика її викладання у закладах загальної середньої освіти.

Наукова новизна роботи полягає в розробці інноваційних методичних підходів до вивчення творчості сучасного українського письменника у шкільній програмі, що дозволяє значно розширити літературний кругозір учнів та сприяти їхньому всебічному розвитку.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані як основа для підготовки уроків літератури,

позакласних заходів та тематичних проєктів, спрямованих на виховання національно свідомого громадянина України.

Апробація. Результати магістерського дослідження апробовано на студентській науковій конференції в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича та опубліковано у виданні:

Травова А. Історична та художня правда в романі Олександра Гавроша «Донос». *Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*. Філологічний факультет (16-18 квітня 2024 р.). Чернівці: ЧНУ, 2024. С. 185-186.

Курсова робота **складається** зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаної літератури (45 позицій). Обсяг дослідження становить 77 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТВОРЧІСТЬ ОЛЕКСАНДРА ГАВРОША В ОЦІНЦІ ЛІТЕРАТУРНИХ КРИТИКІВ

Олександр Гаврош – сучасний український письменник, драматург, журналіст, який народився та виріс на Закарпатті. Його літературна діяльність охоплює прозу, драматургію, публіцистику та дитячу літературу. О. Гаврош здобув популярність завдяки своїм творам про історію і культуру Закарпаття, текстам на соціальні й політичні проблеми регіону. Його творчість становить значний внесок у розвиток сучасної української літератури, зокрема в контексті популяризації Закарпаття як культурного феномена. У його доробку – близько двох тисяч публікацій у пресі. Він є членом Асоціації українських письменників та Національної спілки письменників України. Твори О. Гавроша перекладено німецькою, білоруською, словацькою, сербською, польською мовами. Окрім того, він засновник і співголова журналістських клубів «НеТаємна вечеря» та «Театрал Закарпаття».

У 2006 році О. Гаврош видав поетичну збірку «Тіло лучниці». Це спільний проєкт письменника та львівського художника О. Войтовича. Літературний журнал «Книжник-review» включив її до рейтингу кращих видань «Чудова сімка» за версією експертів. Поет постає перед нами як романтик, звеличує красу жіночої вроди:

«Тримав я гарячу долоню,

Мов пташку тремтливу.

Упивався пахучим волоссям...» [12].

Ми бачимо, що ліричний герой – чоловік, який вміє кохати, помічає особливе в жінці. Як підкреслює О. Маланій: «Коли наше чоловіцтво читатиме такі твори, можливо, воно стане добрішим, навчиться поважати Матір, Сестру, Дружину. І просто її величність Жінку» [29].

У доробку письменника є три поетичні збірки: «Фалічні знаки» (2004 р.), «Тіло лучниці» (2006 р.), «Коньяк з дощем» (2008 р.). І хоча йому пропонували і далі творити в жанрі ліричної поезії, автор перейшов на прозу. Він пояснює свій вибір так: «Поезія – це творчість молодих, це дуже гострі рефлексії на світ, – вважає пан Олександр. – А коли приходить зрілість і життєвий досвід, то переходиш на такі форми, які можуть сказати щось глибше. Тому я перейшов на прозу. Поезії більше не пишу, бо те, що хотів сказати, вже висловив» [15].

2007 року виходить друком перша книжка О. Гавроша для дітей під назвою «Неймовірні пригоди Івана Сили». За неї автор отримав друге місце у конкурсі «Коронація слова». Це не перша книга про силача в українській літературі, попередником цієї теми був А. Копинець. О. Гаврош зазначає, що він не копіював, а грався з фактичним матеріалом та вводив нових героїв: «Вона й стала моїм поштовхом до написання дитячої версії. Коли я прочитав цю історію, стало шкода, що діти такого не знають» [14].

Тут нам письменник відкривається з іншої сторони. Автор розповідає про відомого закарпатського силача Івана Силу (Фірцака), про якого дізналася Україна завдяки О. Гаврошу. Головний герой книжки Іван Сила отримав звання чемпіона Чехословаччини та Європи з кількох видів спорту і об'їздив півсвіту, виступаючи в цирку, де здобув чимало перемог. Твір можна класифікувати як пригодницьку повість. Ми дізнаємося декілька ключових фактів з життя головного героя, і навколо них створюється захоплива розповідь про цікаву особистість. Твір змушує задуматись про те, як досягти успіху і залишитися людиною честі, не втратити своїх принципів та не піддатися спокусам. Повість введена в програму української літератури для вивчення у 7 класі. За її мотивами був знятий повнометражний фільм. Про важливість цієї екранізації О. Гаврош підкреслює: «Бо це ще один прояв літературного твору, його нове народження в іншому мистецтві — видовищнішому й масовішому» [41].

У своїй праці О. Гаврош відтворює міфологію й легенди краю, змальовує традиції та побут закарпатців. Автору книги вдалося подати історію мультикультурного краю з легкістю та привабливістю. Це зазначає Н. Марченко у своїй статті: «У тексті чудово поєдналися прозорість відтворення та впізнаваність минулого як безумовно притаманного сучасному читачеві досвіду з прихованою за вибуховою веселістю глибиною морально-етичних настанов» [30].

Твір О. Гавроша зацікавлює сучасного підлітка. А це чи не найпримхливіші читачі сучасності, адже вони звикли до швидкого перебігу подій в кіно, не бажають читати нудні експозиції на початку і розлогі описи, притаманні прозовому твору. Літературні критики часто відзначають здатність О. Гавроша поєднувати історичну правду з художнім вимислом, він створює твори, що виходять за межі простого історичного наративу. Наприклад, Ю. Кривенко, аналізуючи працю «Неймовірні пригоди Івана Сили» підкреслює, що привернути увагу підлітка О. Гаврошу вдасться, та автор не зберігає достовірності: «На догоду розважальності, письменник іноді перекидає факти і вигадує нових персонажів. З тією ж метою він додає образу головного героя Івана Сили певної карикатурності: герой повсякчас мріє про «мамині галушки». Взагалі характери в книзі «прописані» поверхнево, образи гіперболізовані, а сама повість сильно спрощена» [27].

Друга його книга «Пригоди тричі славного розбійника Пинті» про карпатського опришка Григора Пинтю. Це перша в українській літературі казкова хроніка, заснована на реаліях українських народних казок Карпатського регіону. Читаючи книгу, перед нами постають потерчата, дворушниці та шаркані із закарпатських розповідей. Сюжет твору розгортається в період, коли західні українські землі входили до складу Австро-Угорської імперії.

Можна зауважити унікальний стиль О. Гавроша в цьому творі, який поєднує в собі елементи фольклору, реалістичного опису й символізму. Казкова хроніка відзначається живою, образною мовою, що відображає місцеві діалекти, а

насиченість культурними символами робить її глибоко закоріненою в закарпатську ментальність. Приміром, В. Рутківський зауважує у книзі «Пригоди тричі славного розбійника Пинті», що «Гаврош сильний своєю багатою, часом нестримною уявою, йому тісно в нудних рамках буденності. До його героїв, наче до магніту, так і прилипають пригода за пригодою. Його оповідь нагадує стрімку річку з несподіваними поворотами й закрутами» [37].

Друга книга в серії про Пинтю також виявилась вдалою. У книзі «Розбійник Пинтя у Заклятому місті» О. Гавроша спостерігається як казкова оповідь органічно поєднується з сучасними термінами, усталеними висловами та афоризмами. Фразеологізми розміщуються у несподіваних контекстах, немовби для зв'язку тексту, що підкреслює їхню важливість і привертає увагу читача. С. Бреславська помічає насиченість книги оригінальними художніми образами, які доповнюють та розкривають детальніше цікавих персонажів казки: «Щур Фаралампас сіє такими епітетами і смачними словечками, яких пересічний читач, мабуть, і не чув ... Текст рясніє прислів'ями, приказками і навіть непрямыми цитатами Соломона й Гіппократа ... Лайливі слівця та «прокльони», якими частують один одного бойові побратими, наскрізь просякнуті народним гумором.» [1]. Отже, можемо підкреслити, що О. Гаврош в казці вдало поєднує образи та персонажі з різних народних казок, водночас йому вдалося створити для читача певну фантастичну реальність.

О. Гаврош пише книги на актуальні теми сьогодення. Одна з них – це тема про сучасний театр. Багато дітей відвідують театральні студії або мріють про акторську професію. Ми всі хоча б раз на місяць-два прагнемо побачити нові вистави. Але чи є достатньо літератури про театр, орієнтований на дитячу аудиторію? Можемо пригадати твори таких письменниць, як Н. Щерба, Г. Малик та Л. Воронина. Ці автори допомагають популяризувати театральну тематику серед дітей через літературні твори, і їхні книги часто надихають на сценічні вистави. Та про сам театр в літературі пишуть мало. Тому О. Гаврош вирішив присвятити книгу цій темі. З біографії автора ми знаємо, що він драматург та

протягом десяти років обіймав посаду керівника літературно-драматургічного відділу в Закарпатському академічному обласному українському музично-драматичному театрі. Він тривалий час підтримує дружні взаємини з ужгородськими лялькарями, які поставили чотири вистави за його п'єсами. Під час відвідування лялькового театру «Бавка», де в одному з куточків зберігаються ляльки, що вже «вийшли на пенсію», у нього виникла ідея для нової повісті «Фортель і Мімі». Повість О. Гавроша – це захоплива історія для дітей, у центрі якої перебувають дві головні лялькові героїні. Фортель і Мімі, колишні учасниці театральних вистав, тепер перебувають у «ляльковій пенсії». Однак їхнє життя не закінчується, і вони вирушають у нові пригоди, повні чарівних подій та несподіваних випробувань. Повість торкається тем дружби, віри у свої сили та важливості бути собою. Водночас вона відкриває дітям світ театру та ляльок, роблячи його доступним і захопливим. Це помічає у своїй рецензії кореспондентка І. Когутич: «Пригодницька повість О. Гавроша вразила не тільки оригінальною темою, динамічним сюжетом з елементами містики, добре виписаними образами головних героїв, а й вдалим поєднанням реального й вигаданого, захопливим описом рідного міста, широким підтекстом (з акцентом на культурних і суспільних проблемах), який значно розширює вікову категорію читачів» [24].

Далі О. Гаврош вирішує себе спробувати у драматургії. Перша його п'єса «Ромео і Жасмин» була написана 2007 року для участі у літературному конкурсі «Коронація слова». Тоді вона посіла друге місце, але, за словами драматурга Я. Верещака, члена журі конкурсу, твору не вистачило всього одного голосу, щоб посісти перше місце [31]. У цій п'єсі ми бачимо історію кохання пса Чарлі та пораненої чаплі Жасмин, тут ще присутній друг собаки кіт Маркіз. Впродовж дії у п'єсі чапля розповідає новим друзям про кохання, про вирій, де немає неволі, завжди тепло та кожен піклується про ближнього. Чарлі хоче спробувати туди втекти, адже йому набридло жити за жорстокими людськими законами, і хоче відчувати те кохання. Кіт Маркіз тільки сміється з нього, бо як собака полетить. Та

слова Жасмин на це глузування передають нам основну думку п'єси: «Віра може творити дива» [10]. У червні 2009 року п'єсу було надруковано в літературно-художньому журналі «Дніпро». Після цього в березні 2010 року вона була поставлена в Київському народному студентському театрі «Вавилон». Студенти вирішили не розділяти світ людський від тваринного і тому зобразили пса Чарлі, як бувалого службовця, кота Маркіза показали філософом, а чаплю Жасмин чужинкою у білій сукні, яка би була доречна на балу. Кінцівку п'єси вони вирішили залишити на розсуд публіки, не показуючи, чи полетіла чапля з псом до нового життя.

Другим, хто поставив цю п'єсу, став режисер А. Канцедайло у Дніпропетровському академічному музично-драматичному театрі імені Т. Шевченка. Актори театру підійшли до вистави дуже відповідально: виконавці головних ролей почали тренуватись в спортивному залі, аби скинути зайву вагу, оскільки мали виконувати на сцені акробатичні трюки. Особливість вистави полягала у передфінальній сцені. Пес Чарлі у фіналі зняв шапку з вухами, тим самим позбувся ознаки приналежності до тварин, таким чином режисер хотів показати більшу людяність тварин, аніж деяких людей.

Закарпатського письменника О. Гавроша цікавить історія рідної землі, тому у своєму доробку він звертається до тем про цей край. Одна з них – книга «Закарпаття під прицілом: велика політика довкола маленького краю» [4]. Вона містить вибранні статті автора, які присвячені загрозам єдності України в Закарпатті. На жаль, дуже маленький відсоток людей говорять про ці проблеми вголос. Саме такі люди, як О. Гаврош, борються за українську ідентичність в Закарпатській області. На презентації книги піднялися гострі теми щодо ситуації краю, яка схожа на ту, що повільно починалась на Донбасі. Тому не можна закривати очі на неорусинство та угорські плани. Як зазначила С. Федина: «Ця книжка важливіша за наукові монографії, бо їх не прочитає звичайний читач, а тут все викладено доступно та логічно» [23].

О. Гаврош акцентує увагу на двох ключових проблемах Закарпатського краю: діяльності впливових агентів, фінансованих із-за кордону, та відсутності сформованої політично-державної ідентичності населення, що робить його вразливим до маніпуляцій. Спираючись на історичні факти та сучасні паралелі, автор емоційно й переконливо висвітлює тривожні тенденції, відкрито вказує на приховані загрози та викриває прихильників антиукраїнських ідей.

О. Гаврош видав чималу кількість праць в жанрі есеїстики. Можна виокремити видання про найдавнішу українську діаспору в Сербії «Блукаючий народ». Воно стало поштовхом до створення разом із режисером М. Мельником документального фільму «Маленькі історії Руського Керестура». Книга написана на основі документальних матеріалів та особистих вражень письменника від подорожі до Сербії в 2009 році: «Переді мною стояло важке завдання, адже Україна, крім вузького кола фахівців, про цю діаспору нічого не знає. Я сам понад 90% знань отримав безпосередньо на місці» [44]. Саме в цій країні проживають понад п'ятнадцять тисяч русинів, які називають себе українцями Західної України. О. Гаврош в цій праці розповідає нам про українську діаспору на Балканах, які два століття тому виїхали із Закарпаття до південної частини Австрійської імперії. Особливим є не тільки те, що впродовж двох століть люди не розчинилися в чужому середовищі, але вони змогли зберегти свою ідентичність. Мешканці того краю мають свій діалект, культуру та греко-католицьку церкву. В книзі «Блукаючий народ» повсякденне життя русинів різних верств населення переплітається з історичними відступами від імені автора.

Першим, хто опублікував книгу про О. Духновича у часи незалежної України на Закарпатті, став О. Гаврош. Ціль видання «Загадковий Духнович» – звернути увагу не лише на постать О. Духновича, але й на епоху, в якій він жив і працював. Вивчення біографії закарпатського будителя неможливе без урахування історичного контексту його часу, адже інакше його ідеї та переконання можуть бути неправильно зрозумілими. Книга складається з семи

розділів, що містять листи та записи зі щоденника. Джерелом для написання став тритомник творів О. Духновича. На початку праці О. Гаврош дає таку характеристику громадському діячеві: «Постать Олександра Духновича і через двісті років привертає увагу. Та, як це не парадоксально, і до сьогодні ми його слабо знаємо. Головний духновичезнавиця О. Рудловчак вважає, що його спадщина відома хіба наполовину. Тож ключова фігура XIX століття на Закарпатті досі оповита загадками» [3]. На перших сторінках О. Гаврош наводить п'ятдесят фактів з життя О. Духновича, в книзі містяться короткі відомості з біографії та подається характеристика епохи, в яку він жив. У наступних двох розділах представлені характерні уривки зі щоденників О. Духновича за період з 1858 по 1864 рік. О. Гаврош зосередив увагу на аспектах, що так чи інакше стосуються національного питання в Угорщині, зокрема на процесах посиленої мадяризації слов'янських народів, особливо русинів. В розділі, де автор книги працює з листами О. Духновича, подано фрагменти листування з отцями василіанами, Я. Головацьким та його учнем А. Петровичем.

Головною родзинкою книги «Загадковий Духнович» стало інтерв'ю з О. Рудловчак, що надала цінну інформацію про видання четвертого тому творів О. Духновича і про його зміст, а саме ту частину, де вміщено записки, мемуари та листи. На жаль, справу літературознавиця не змогла завершити через занепад видавничої системи та погіршення стану здоров'я.

О. Гаврошу подобається працювати з долями відомих громадських діячів, тому в його доробку є цікава книга «Таємниці Ерделі». А. Ерделі був основоположником закарпатської школи живопису. Він відзначався неймовірною працездатністю, працював із легкістю та захопленням. Викладав живопис в Ужгородській учительській семінарії. У мистецтві Ерделі надихався творчістю французького художника П. Сезанна й вважав себе його послідовником, дотримуючись принципу: «Мистецтво й любов».

Ця невелика за обсягом книжка відрізняється лаконічністю та насиченістю цікавими матеріалами як про самого майстра і його особистість, так і завдяки включенню до неї художньо-епістолярного спадку А. Ерделі. У книзі О. Гаврош вмістив розмову з київським колекціонером робіт митця М. Білоусовим: «Нічого порівняльного з творчістю Ерделі нема. Він ні на кого не подібний. У нього свій стиль. Він дуже потужний за талантом. І головне, що дуже національний» [11]. У своїй книзі О. Гаврош подає перелік анотацій до дванадцяти праць про А. Ерделі, опублікованих протягом шістдесяти років.

Свій невеликий вклад у літературний процес О. Гаврош зробив і як перекладач. Поки єдина його перекладена праця – це збірник поезії Саманти Рац-Стоїлькович «Десь близько» з бачвансько-руснацької мови. «Про відмінну роботу останнього не раз говорили на презентації львівські літератори, члени Спілки письменників високо оцінювали переклад О. Гавроша й навіть називали його певним переспівом – можливо, тому що нам зараз складно відчутти мову, від якої нас відділяє майже чотири століття, і яку так бережно пронесли крізь роки емігранти, які опинилися колись на балканських болотистих землях з чагарниками, щоб полюбити їх і пустити там корені свого рідного» [19].

О. Гаврош з 2012 року почав роботу над кіносценарієм для міжнародного конкурсу до 200-річчя Тараса Шевченка. Оскільки цей сценарій не вдалося екранізувати, а важка праця в архівах була зроблена, то вже і прийшла ідея створити прозовий твір [33]. Відтак 2019 року О. Гаврош видав першу книгу про Т. Шевченка на Закарпатті – роман «Донос». Цей історичний роман розповідає нам про історію життя учасників Кирило-Мефодіївського братства та про епоху, коли вони жили. На перший погляд, головним героєм можна вважати Т. Шевченка, але досить важко виділити одного персонажа, адже роман є багатоплановий. Тут дії відбуваються і в Києві, і в Чернігівській губернії, і у Варшаві, і в Санкт-Петербурзі, одночасно діють різні люди. Тобто немає одного наскрізного героя, навколо якого все відбувається.

Роман О. Гавроша повчальний і пізнавальний, бо відчувається, що автор ретельно дослідив джерельну базу, архівні та описові документи середини XIX ст., спогади сучасників, листування видатних українців. Тому повість надзвичайно змістовна, велика за обсягом, можна сказати, ще й із вдалим поєднанням жанрових ознак детективного розслідування з психологічним аналізом. Роман викладений у характерній для О. Гавроша живій, лаконічній манері, з майже реалістичним зображенням героїв, побуту й пейзажу.

О. Гаврош на презентації книги на філологічному факультеті Ужгородського національного університету повідомив, що для нього історичний роман «Донос» про Кирило-Мефодіївське братство – це перша спроба написання дорослої прози [33]. Адже попередні книги письменника про Т. Шевченка, учасника товариства, були розраховані на дитячу аудиторію і мали ознаки фантастики.

Автор не зупинився на досягнутому і після сценарію написав п'єсу «Щоденник рядового Т.», яку поставив студентський театр Київського університету театру, кіно і телебачення ім. Карпенка-Карого під керівництвом Є. Нищука.

Наступна книга, яка розрахована на дорослу аудиторію, була книжка «Капітан Алоїз» – про Ужгород XIX століття. На презентації книги О. Гаврош визначає жанр, як химерний роман. Автори української літератури часто зверталися до традицій химерної прози. Наприклад, О. Ільченко в романі «Козацькому роду нема переводу», Р. Іваничук в книжці «Манускрипт з вулиці Руської» та Ю. Винничук у нарисі «Мрії». Ця праця про подорож у часі – неймовірні пригоди журналіста Олеся Пелехатого зі своїм другом Любчиком в Унгварі XIX століття [5]. Модераторка заходу С. Тодер здивована, як добре автору вдалося передати атмосферу провінційного містечка в 1871 році: «Трохи зачіпало, що наші сучасники в романі виглядають не надто шляхетно, навіть у порівнянні з тодішніми мешканцями Унгвара. Та й сам образ десятитисячного

міста далекий від того, який тепер вихваляють гіді туристам. Однак у всіх цих описах відчувається небайдужість автора до рідного міста, його вболівання за минуле і сьогодення. І хочеш-не-хочеш після книжки закохуєшся у давній Ужгород» [21].

Також сам автор назвав роман «Капітан Алоїз» літературною провокацією, оскільки він має ознаки сатири. Закарпатська література дуже потребує цього, бо гумору не вистачає в прозі краю. Найкращими взірцями можна назвати повість «Житіє Антона Кукурічки» І. Чендея та твір «МУР: малий український роман» А. Любки.

Письменник не зупинився на дорослій прозі, та влітку 2024 року випустив повість «Дика Галя», яка була видана в одній книжці з повістю «Завербоване кохання» І. Мадриги. Робота О. Гавроша написана на основі щоденника реальної людини. Події відбуваються в період від 1976 року до 1985. Головна героїня прозвана «дикою» через свою волелюбність та небажання миритись з усталеними соціальними правилами. Тут ми детальніше знайомимось з життям в УРСР. Професор Ужгородського національного університету С. Федака зазначає, що «пізнавати таким чином нашу минувшину значно цікавіше, ніж за підручниками із сухими цифрами і фактами» [22].

Висновки до розділу 1

Вивчення творчості О. Гавроша та її оцінка літературних критиків дає змогу глибше зрозуміти специфіку його стилю, жанрові особливості та внесок у сучасну літературознавчу думку. Його здатність майстерно поєднувати художній вимисел та історичну правду, передавати почуття та судження своїх персонажів, висвітлювати історичні та соціальні питання, а також експериментувати з різними літературними жанрами зацікавлює не тільки читачів, а також і літературознавців. Про різноманіття жанрів творчого доробку сам письменник коментує так: «Але одноманіття мені набридає. Моя натура потребує ширшого вияву. Та й сам

матеріал часто обирає для себе необхідну художню форму. Наприклад, є речі, які годяться тільки для сцени, а є такі, які там ніколи не втіляться» [41].

Літературна критика, присвячена творчості О. Гавроша, свідчить про багатогранність його творчого внеску та значущість у сучасній українській літературі. Його твори охоплюють широкий спектр жанрів: від драматургії до дитячої літератури, а також особливу увагу приділяють історії життя реальних людей, традиціям та міфології Закарпаття, що робить їх культурно багатими і водночас доступними для різновікової аудиторії.

РОЗДІЛ 2. ПРОЗА ОЛЕКСАНДРА ГАВРОША: ТЕМАТИКА, ПРОБЛЕМАТИКА, ОБРАЗИ ТА ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ

Сучасна українська література збагачується не лише новими іменами, а й оригінальними творами, які гармонійно поєднують національні традиції з актуальними проблемами сьогодення. Одним із таких митців є О. Гаврош – письменник, творчість якого вирізняється глибоким зануренням у соціальні, моральні й історичні аспекти життя. Автор відомий своєю майстерністю створювати яскраві образи, які легко запам'ятовуються завдяки багатогранності характерів та чіткій мотивації дій. Його твори насичені широкою проблематикою, що охоплює питання дружби, сміливості, боротьби за справедливість, а також проблему морального вибору. Особливу увагу він приділяє закарпатському регіону, демонструючи його унікальну культурну спадщину через характери героїв та колоритні описи.

Жанрово-стильова палітра творів О. Гавроша є надзвичайно багатою: від пригодницької літератури для дітей до соціально-історичної прози для дорослих. Його художні роботи характеризуються динамічним сюжетом, емоційністю та влучними діалогами.

Внесок у дитячу літературу О. Гаврош зробив чи не найбільший. Його твори, такі як «Галуна-Лалуна», «Різдвяний песик», «Музей пригод», «Героїчні канікули» та «Казки для Елізи», показують юним читачам світ з різних боків. Та найвідоміша дитяча книга автора, яка, попри дотепність, легкість та простоту викладу, містить історичні факти – це «Неймовірні пригоди Івана Сили». Вона увійшла в серію книг «Українська сила», яка розповідає нам про видатних українців.

О. Гаврош у повісті майстерно поєднує реальні події з художнім вимислом, створюючи захопливу історію про українського силача Івана Силу. Твір насичений яскравими образами, глибокими темами та проблемами, що робить його цікавим для широкого кола читачів.

Повість «Неймовірні пригоди Івана Сили» – особлива, тому що написана на основі реальних подій. Головний герой книги – верховинець Іван. Його прототипом став українець Іван Фірцак із Закарпаття. За неймовірну силу Фірцак отримав прізвисько «Кротон», був чемпіоном Чехословаччини з важкої атлетики та боротьби, вісімнадцять років виступав артистом чехословацького цирку. Іван Фірцак виграв чимало поєдинків з відомими борцями світу. З рук королеви Англії Іван Фірцак отримав шолом і пояс, оздоблені золотом та діамантами. Американська преса називала його найсильнішою людиною XX століття. У народі його прозивали Іваном Силою.

А. Копинець є одним з письменників Закарпаття, хто також писав про Івана Фірцака. Він був найближчим другом силача. Тому записував його думки, які видав після його смерті. 1972 року вийшла скорочена та ідеологічно відредагована його праця «Іван Сила на прізвисько “Кротон”». Через те, що Антон Копинець не входив до складу Спілки письменників України та був неодноразово покараний за прихильність до України твір зазнав редакторських втручань. Саме в його романі «Іван Сила на прізвисько “Кротон”» вперше українській літературі описано закарпатського спортсмена та його приголомшливі успіхи у світі.

За книжкою А. Копинця «Іван Сила на прізвисько “Кротон”», першим спортивним поєдинком для Івана став бій із силачем Вілетом, що заробляв собі на життя у вуличних боях [25]. Про це ми зустрінемо і в книзі О. Гавроша «Неймовірні пригоди Івана Сили», яка присвячена А. Копинцю.

Як пише А. Копинець, Іван Фірцак розірвав контракт із циркум раніше встановленого терміну й виплатив власникові компенсацію – 100 тисяч крон [25]. Ось тут у зображенні подій у двох повістях і маємо суттєві розбіжності. Оскільки у повісті О. Гавроша головний герой домовляється з власницею цирку про умови розірвання контракту: якщо він виграє бій за звання найдужчої людини світу проти чемпіона Японії Пацака Мацурі, то мадам Бухенбах отримає третину

виграшу та Іван Сила покине цирк. Але в О. Гавроша повість більше художня, ніж історична. Тому до фактів він підходить по-особливому, дещо домислюючи ті чи ті події.

Повість О. Гавроша починається з приїзду Івана в столицю Чехословаччини, де йому все чуже та незнайоме. Вже на вокзалі він відчуває себе некомфортно, адже звик до тиші і спокою: «Усе довкола загуло, наче у розтривоженому вулику ... Хтось дрімає на вокзалі, там обіймаються і цілуються, тут несуть дітей на руках, позаду сваряться, збоку штовхають у плече клунком» [8]. Його провідником сюди став його вуйко Микульцьо: «Сухорлявий дядько з обвислими вусами та гачкуватим носом» [8]. Він приїхав до свого сина, який служить у війську, привіз йому гостинців. Після приїзду їхні шляхи з Іваном розходяться.

У першому розділі головний герой зустрічає Міху Голого – хлопця, який втік від свого батька-пияка та живе на вокзалі. Його особистість знають всі тамтешні працівники та жителі. Як зауважив вуйко Микульцьо, що Міха є першою людиною на вокзалі [8]. Через взаємини Івана та Міхи в цьому творі простежується тема дружби та підтримки. З першого ж дня Іван Сила уподобав цього хлопчика: «Учорашній веселий гультіпака припав йому до серця» [8]. Саме хлопчик допоміг Силі знайти першу роботу – вантажника на вокзалі.

Завдяки силі та статурі Іван виконував денну роботу за пів дня. Тому вирішив познайомитись з Прагою. В той день стався перший його поєдинок, який вплинув на подальше розгортання подій. Вигравши вуличний бій, його закріпив тренер: «Елегантний панок з відкритим поглядом, від якого приємно пахло вишуканими парфумами» [8]. Далі Доктор Брякус дасть настанови Іванові, які будуть допомагати йому в здобутті перемог.

Іван Сила був запрошений на зустріч з цим незнайомцем і тут вперше ми бачимо прояв дружби від Міхи. Він запропонував силачеві провести його до будинку тренера та зачекати на нього, щоб Іван не залишався наодинці. Його така сильна настороженість викликана подіями, які передували цьому: «Бо той, хто

живе серед злих, і сам озлоблюється». Проте Іван мав геть інші думки, адже зростав у довірі та любові і в його пам'яті залишились слова дідуся: «Як ти – до людей, так і люди – до тебе» [8].

У повісті ми бачимо поступові зміни у світогляді Міхи Голого. Коли Іван Сила встановив республіканський рекорд, у Міхи потекли сльози, бо від того часу, як він втік від свого батька, хлопець був переконаний, що у світі переважає насилля та обман. А ця ситуація з перемогою над Магдебурою, фаворитом багатьох та представником поліції, перевернула його світ. Тому що вважалося, оскільки дворазовий чемпіон представляв силові органи, то йти проти нього означало бути й проти Республіки.

Прихильність Міхи до Івана також передано в розділі, де хлопчик пробує витягнути силача з в'язниці. Незважаючи на те, що приятелі були зовсім різні, Міха Голий щиро прихилився до гостя столиці. А тому дуже зажурився через арешт друга. Та через свої знайомства йому вдалося знайти вирішення проблеми. Адже це ув'язнення чемпіона Республіки було справжньою сенсацією. І в газетах написали, що поліція заарештувала Івана, бо той переміг Магдебурю.

Підтримка Міхи супроводжувала Івана впродовж всіх подій, які відбуваються у повісті. Він відвідував виступи Сили в цирку, допоміг знайти краденого коня, давав силачеві поради, які допомагали в тяжких ситуаціях. І ми бачимо, як з недовірливого хлопчини Міха ставав веселим та дружелюбним. Йому почало всміхатись життя: після повернення коня в цирк йому запропонували першу справжню роботу – вартівником цирку. Умови життя хлопчика значно покращились, та й тепер він став ближче до друга.

Отже, ми бачимо, що автор повісті «Неймовірні пригоди Івана Сили» О. Гаврош віддає вагому роль дружбі, яка змінила життя двох парубків.

Після Міхи Голого в житті Івана Сили з'являється також вагома постать – Доктор Брякус. Він помітив закарпатця у поєдинку на вулиці та був вражений

його перемогою над Велетом. Бо певний час тренував хлопця і знав про його здібності: «Побороти його може тільки людина надзвичайних можливостей» [8].

При детальному знайомстві тренера та Івана, ми бачимо, що Доктор Брякус досить гостинний. Він спочатку запропонував пообідати, а вже потім перейти до справ. І хоч Міха на початку ставився до нього з певною обережністю, можна помітити щире підтримку Івана. Адже тренер влаштував верховинця у пристойний гуртожиток, що значно поліпшило спосіб життя. Давав йому досить високий гонорар. Певна турбота відчувалась у моменті, коли доктор дізнався, що Іван і далі підробляє вантажником, адже не хотів, щоб його боєць витрачав марно знання і час, які той вкладав у нього.

Також Доктор Брякус розвивав у Івана не тільки м'язи. Він розповідав про міське життя на намагався пробудити цікавість до всього. Тренер любив повторювати своїм учням: «Для перемоги сили замало, у вас ще є голова на плечах. Тож користуйтеся нею!» [8].

Здавалося б, життя налагодилось: перемоги, друзі, впізнаваність серед людей. Та стається карколомний момент. Доктор Брякус гине в автокатастрофі, та навіть тут він встигає врятувати свого учня, прийнявши удар на себе.

Хоч тренер був доволі короткий відрізок часу в житті Івана Сили, та він зробив вагомий внесок у майбутнє цього хлопця, підготувавши Івана до наступних подій життя.

Тема кохання простежується в повісті через взаємини Івана та циркачки Мілки. При знайомстві у хлопця було зайняте серце Марусею, дівчиною з рідного села. Іван про неї постійно згадував та сумував, хоча вони не були разом. Ми бачимо нерозділене кохання. Та зустріч Мілени все змінило. Як тільки він побачив її під променями прожектора у нього враз зацміло серце. Стосунки розвивались поступово, переростаючи з дружби в щось більше.

Мілка підтримала його в гастролях в Іспанії, коли Іван Сила мав перемогти бика в кориді. Цей бій закінчився б смертю або людини, або бика. Після такої сумної перемоги, Іван не знаходив собі місця, у нього залишився гіркий осад в душі: «Чим бідолашна тварина завинила, що люди роблять з неї потворну забавку?» [8]. Вони разом сиділи на узбережжі моря й дівчина в той вечір стала головною підтримкою хлопця.

Іван думав, що про таку красуню верховинський парубок і мріяти не мав. Аж до поки не відчув, що Мілка сама до нього небайдужа. Це автор нам показав у розмові Мілки та Міхи. Вона висловила свою думку щодо Івана: «Працьовитий, як віл. Ще й на диво скромний. Навіть сердиться, коли ним захоплюються» [8].

Вперше Іван признався в почуттях до дівчини керівниці цирку мадам Бухенбах. Керівниця намагалась вмовити Івана на поєдинок з чемпіоном Баварії і тому напоїла силача. Тоді він і проговорився, що кохає Мілку: «Але що поробиш, коли білявка не виходила йому з голови. Обожднюване ім'я саме зірвалося із захмелілого язика» [8].

З кожним днем між Іваном та Мілкою з'являлося щось більше, ніж дружба, і це вже починали помічати всі. Вони всю роботу виконували разом, намагаючись побути чим довше поряд. О. Гаврош підкреслює зв'язок між ними: «Навіть могли помовчати, добре розуміючи одне одного» [8].

Кожен бій дівчина була поряд з Іваном і щиро переживала за нього. А хлопець ставав найщасливішим не від перемоги над своїми супротивниками, а від того, що поряд з ним була кохана людина. Можливо, це надавало сил головному герою: «Любов творить дива. Чи не тому наш герой переміг, що поруч хтось щиро молився за нього?» [8].

Та, на противагу всім позитивним персонажам в житті Івана Сили, були дві особи, яким він не подобався. Це агент Фікса, а пізніше з'являється клоун Піня.

Це два антигерої в повісті, які через життєві труднощі стали злими та розчарованими у світі.

Спершу ми знайомимося з агентом Фіксою, якого направили на вокзал, бо була інформація, що там щось готується. Агент був із найкмітливіших, і йому зазвичай доручали найскладніші завдання. На вокзалі він вхопив Міху Голого, адже запідозрив його у злочині. Та на порятунок своєму другові прийшов Іван Сила, після удару якого агент Фікса опинився в лікарні. Це дуже похитнуло його. Саме після цих подій поліцейський вже мав особисту справу з Іваном і зловтішався проблемам силача. Коли Іван опинився в лікарні після автомобільної аварії, Фікса, не розібравшись одразу, звинуватив у вбивстві тренера. Він хотів одразу його ув'язнити, та цього не дозволили лікарі, що дало більше часу Івану та його другові вирішити проблему. Після сенсації в газеті генерал поліції запропонував агенту подати у відставку.

Агент Фікса не міг прийняти факт, що через сліпу помсту, він сам собі зіпсував кар'єру. Та у всьому звинувачував Івана Силу. Тому почав всюди слідувати за ним. Якраз тоді він знаходить собі спільника – карлика Піню, який також ображений на силача. Клоунові не сподобалось, що в новому номері Іван посадив його на долоню, мов іграшку, ніби навмисно принизивши. Через те, що Піня багато пережив (його батьки відцурались від нього, в сиротинці знущалися над ним), він всюди шукав умисли проти себе, що зробило його здатним на ганебні вчинки. Тому для агента він був ідеальним спільником, щоб відомстити силачеві.

Клоун Піня сприйняв з недовірою і агента Фікса. Бо, з одного боку, дружба з поліцією ніколи не буває зайвою, але з іншого, йому ставало лячно від цього. Та помста і винагорода за шпигування зробили своє діло, Піня погодився співпрацювати з агентом.

Ненависть клоуна до Івана посилилась і після того, як Сила забрав мавпочку Беню у Піні. Він рятував її від знущань карлика, адже тільки так Піня міг відчутти

силу через глум над слабшим. Тому після чергової перемоги Івана двоє «друзів» хотіли влаштувати пожежу у шатрі, щоб просто налякати циркачів. Але злість клоуна затьмарила йому очі і він почав розливати каністри бензину біля вагончика Івана Сили. Його зупинив Пандорський – фокусник цирку та помічник керівниці, випустивши кинджал тупим кінцем в потилицю палію. Після цього дав настанову клону Піні: «Тягнися до світла, а не до темряви! І тебе полюбить цілий світ!» [8]. Саме через цю репліку О. Гаврош наставляє на шлях добра юних читачів, які тільки стикаються з жорстокістю цього світу.

Після перемоги над Джебсоном, чемпіоном Британії, Івана Силу на прогулянці очікували злі фанати, які жорстоко побили силача. Оскільки Фікса стежив за кожним його кроком, то побачив це побиття. В ньому боролися зловтіха і сумління. Та все-таки перемогло останнє, він кинувся на злочинців та також отримав по маківці. Тут ми бачимо, що людяність не зникла в агентів, а якраз в такій ситуації проявилась. Він врятував свого ворога. Після цього, опинившись в лікарні, він оголосив себе провідником Фікусом і втік звідти.

Також переімени на краще ми бачимо і в образі клоуна Піні. На одному з виступів в Америці ним зацікавилась низенька пані Крокі, яка кинулась на сцену захищати клоуна від мавпочки. Далі батько Крокі запропонував одружитись на його доньці, адже клоун запав у серце дівчини. Тоді напружений Піня злагіднів, адже вперше за життя відчув щире зацікавлення до себе.

Незважаючи на свою славу, Іван Сила залишався таким самим чуйним, яким і приїхав з мальовничого селища Закарпаття. Хоча і на шляху хлопця траплялося багато негараздів, він не змінився. Це ми можемо простежити в різних моментах повісті. Наприклад, в бою з чемпіоном Японії Пацакі Макурі, для Івана слава на була головною: «Його не розпирало від роздутого марнославства... Вдома йому прищеплювали скромність» [8]. Іван хотів просто повернутись додому в спокійне село з мальовничими горами з нареченою Мілкою.

Наступною книжкою О. Гавроша, яка варта уваги, є «Пригоди тричі славного розбійника Пинті», яка також була представлена у серії «Українська сила». Це пригодницька повість з елементами фантастики, побудована на легендах та фольклорі про опришківський рух кінця XVII – початку XVIII століття.

Фольклорні та документальні джерела про опришківство як історичне явище стали основою для наукових досліджень і публікації монографій. Збірники про опришківський фольклор укладали В. Гнатюк, І. Синько та В. Тищенко. Досить багато на цю тему написано і художньої літератури. Наприклад, оповідання «Олена» М. Шашкевича, балади «Довбуш» та «Іван Гінда» Ю. Федьковича, повість «Камінна душа» Г. Хоткевича. Оскільки землі західної України довгий час були під владою Речі Посполитої, Угорщини та Румунії, то опришківський рух висвітлювали також європейські письменники. В Польщі про це дізналися завдяки оповіданню «Опришки в Карпатах» Є. Броцького та повісті «Довбуш» К. Вуйціцького. В Австрії стало відомо після роману «За правду» К. Францоza. А чехи дізнались від письменника І. Ольбрахта і його повісті «Микола Шугай, розбійник».

В українській літературі Григорій Пинтя залишається нерозгаданим. Перший і поки єдиний письменник, який взяв образ розбійника у свою творчість, є О. Гаврош. Він популяризував опришка у таких творах: «Пригоди тричі славного розбійника Пинті», «Розбійник Пинтя в Заклятому місті» та «Славний отаман, Пинтя-Капітан». На жаль, в українських джерелах дуже мало інформації про Григорія Пинтю, тому, напевне, і згадок в літературі дотепер не було. В «Українській радянській енциклопедії» за 1982 рік наведено кілька речень про ватажка опришків та й деякі з них не правдиві. Наприклад, «Об'єднаний загін опришків під керівництвом Пинті діяв у Коломийському повіті і здобув м. Косів» [42]. Цей наведений факт не відповідає дійсності, оскільки Григорій загинув 1703 року, а місто Косів захопили опришки 1704. Таке плутання фактів могло статись через неуважність до імен. В. Гребінець працював з архівними

документами і, посилаючись на матеріали суду, згадав це повстання [13]. Тільки називав Пинтю Семеном, а не Григорієм. Зараз ми можемо тільки припускати, чому так вийшло, але скоріше за все, Семен хотів завдяки прізвищу отримати більшу славу та здобути авторитет.

Про самого Григорія Пинтю ми дізнаємось зі статті О. Гавроша «Кому належить опришок Пинтя?» [6]. Розбійник народився 1760 року у сім'ї дрібного шляхтича в селі Мегеожа. Здобув хорошу освіту та знав декілька мов. Після того як Габсбурги завоювали Трансільванію, мололик пішов служити в австрійське військо. Перший напад під керівництвом Григорія Пинті відбувся 1694 року, коли йому було тільки 24 роки. Саме через нову владу та підняття податків у селян, опришківство отримало велику підтримку. Імператор Австрії Леопольд I видав указ про арешт ватажка за 500 талерів. У віці 33 років він взяв участь у повстанні Ференца Ракоці II проти Габсбургів і загинув у бою.

Хоч Григорій Пинтя був румунським опришком, та слави зажив він і в Закарпатській області, оскільки Тячівщина, Рахівщина та Хустщина входили до складу Мараморощини. Соціальні та політичні проблеми в них були спільні, тому фольклор Закарпаття поповнився новим героєм.

Через нестачу інформації про Григорія Пинтю О. Гаврош пише повість на основі фольклору та зізнається про це у своїй статті: «Теж пішов фольклорною стежиною, впершися свого часу чолом в історичний непробивний мур» [6]. Та це не стало на заваді автору створити захоплюючу пригодницьку повість для дітей, яка стала першою саме в темі руху опришків.

Книга «Пригоди тричі славного розбійника Пинті» поділяється на дві частини та містить 23 розділи. Кожен розділ починається епіграфом, через який ми дізнаємось основну його думку. Наприклад, в першому розділі читаємо епіграф: «Ой, я в своїй мамунціні єден єдиначок, або з мене буде газда, або гайдамачок» [9]. Саме тут дізнаємось про народження Пинті і про те, як він обирав собі долю. Далі бачимо, як хлопець ріс: у нього загинули батьки, тому

виховувала його нанашка Зубаня, яку називали в народі босорканею (відьмою). Та для неї він був карою Божою: «Якщо нанашка благає його чогось не чіпати, то він обов'язково полізе туди з головою, а якщо попросить щось зробити, то ані пальцем не кивне» [9]. Через його чергову витівку хресна мати виганяє його. Він вирішує пожити з місцевим божевільним Янком Причмеленим. (До речі, більшість прізвищ у казці дає характеристику його носієві). Жилось їм двом спокійно, Пинтя допомагав з отарою овець, а Янко годував хлопця. Тільки одного разу панський економ Шикарош, не дорахувавши овець, хотів відрубати пальці Янкові. Григир вперше побачивши таку несправедливість і зі злості вдарив економа. Тільки після того, як оговтався, не розумів що йому робити. Янко Причмелений віддавши свого вірного товариша пса Люципера наказав Пинті йти до Чорної полонини, адже там би його ніхто не знайшов. Ось там і починається становлення Пинті як відомого розбійника. Коли він дійшов до полонини, його схопив старий опришок Андрій Муха. Після ближчого знайомства той пообіцяв молодому хлопцеві «тепер у тебе почнеться нове життя» [9], так воно і сталося. Впродовж кількох розділів вуйко Муха вчить Пинтю опришківської справи. Разом і з головним героєм ми дізнаємось про життя розбійників того часу. А саме про кочовий спосіб життя, про їхню зброю, сміливість та навіть скарби, які оберігає сам чорт. Також Григир від старого дізнається про зв'язок опришків з надприродними силами – ялиця-яснолиця, яка показує, чи не трапилось щось із товаришами, та грушка-мудрушка, що розквітає при наближенні когось чужого (саме так Муха дізнався про прихід Пинті).

Після вдалого іспиту у вуйка Григир стає справжнім розбійником, а тому Андрій Муха після стількох довгих років може піти на спочинок, передавши справу своєму наступникові. Так і починається становлення молодого отамана опришків. Григир Пинтя збирає собі вірну команду, хоч кого не бере, бо розуміє, що до нього можуть йти і розвідники.

Дуже гостро у творі звучить тема гноблення простих селян. Пан Бебекало виступає представником жорстокого панства, яке карає та принижує селян. За

спізнання він поставив покарання – удар десятима батогами, які один з робітників не пережив.

Бачимо, що крім жорстокості, у його характері виступає і скупість. В одинадцятому розділі саме ця риса проявляється у пані Бебекалихи. Представившись духовними отцями, два опришки пробрались в маєток пана і запропонували його дружині пожертвувати на будівництво храму, а за це вона отримує моці великомученика Патріка, які лікують від усіх хвороб. Така ідея розставання з грошима пані не сподобалась, але тільки як вона почула, що у її конкурентки є те, чого у неї нема, одразу передумала. Ці слова на неї вплинули більше, ніж слова про жертвність.

У другому розділі книги з'являються епізоди, в яких розповідається, як відбуваються вже небезпечні пригоди опришків – боротьба проти підступних і жадібних панів. Помста ватаги стає не лише болісною, а й сповненою іронії, нагадуючи радше веселу витівку, ніж суворе покарання. З властивою йому юнацькою жартівливістю О. Гаврош яскраво змальовує кумедні сцени, як-от гойдання пана Нагаєвського, вимагання викупу за розбійника Дмитра Сливовицю, коли Пинтя разом із товаришами зухвало з'явився в Хусті прямо перед панами й гайдуками, або ж історію про те, як отець Онуфрій шукав розбійницький скарб.

Назва повісті «Пригоди тричі славного розбійника Пинті» не випадково з'являється з-під пера письменника. Оскільки перший раз Григорій Пинтя прославився втечею з Хустського замку, а це ще нікому не вдавалось. Звичайно, не без допомоги його вірних побратимів, які дізнались про таємний хід та підготували цілу операцію по визволенню свого ватажка. Другий раз Пинтя здобув славу, бо зруйнував замок дерев'яною гарматою. Хоча опришок попереджував панство, якщо не відпустять нанашку Зубаню та її двох подруг Сліпаню та Глуханю, то руйнування фортеці точно станеться. Пани сприйняли це несерйозно, адже звідки у звичайних розбійників така потужна зброя. Пинтя слів

на вітер не кидав, і, звичайно, перед попередженням все детально придумав. Втретє він змусив капітулювати панів, чого ще ніхто не бачив.

Особливістю повісті також є народні приказки та фольклорні вислови. Наприклад, «тоді прийду з повинною, як мені ліс на долоні виросте» або «не кажи “топ”, доки не перескочиш!» [9].

На сторінках твору О. Гавроша стикаємося і з опришківськими піснями: «Ой ви хлопці, ви молодці, візьміть мене на топорці, та й несіть у Верховину, де родився, там загину!» [9].

Наприкінці книги додано доволі чималий словник, який знайомить читачів з невідомими словами: «вуйко», «гайдуки», «файно», «цімборашка» та інші. Сам автор у передмові вказує, що так розмовляли опришки. А в сучасних словниках біля них стоїть позначка «діалект».

Перша твір, який О. Гаврош написав як автор дорослої прози, був історичний роман «Донос». Адже попередні книги письменника, навіть про Т. Шевченка, учасника товариства, були розраховані на дитячу аудиторію і мали ознаки фантастики.

Роман «Донос» О. Гавроша розповідає нам про історію життя учасників Кирило-Мефодіївського братства та про епоху, коли вони жили. В книзі йдеться про таких учасників товариства: Миколу Костомарова, Тараса Шевченка, Миколу Гулака, Пантелеймона Куліша, Олександра Навроцького, Георгія Андрузького та Івана Посяду. Також нам автор показує людей, які уособлювали тогочасну владу: генерал-губернатор Дмитро Бібіков, начальник Третього відділення імператорської канцелярії Олексій Орлов, глава таємної поліції Леонтій Дубельт та цар Микола I. Звісно ж, не забуваємо про Олексія Петрова, який раз і назавжди змінив хід історії та зламав долі українських діячів.

На перший погляд, головним героєм можна вважати Т. Шевченка, але досить важко виділити одного головного персонажа, адже роман є

багатоплановий. Тут дії відбуваються і в Києві, і в Чернігівській губернії, і у Варшаві, і в Санкт-Петербурзі, одночасно діють різні люди. Тобто немає одного наскрізного героя, навколо якого все відбувається.

Сюжет роману починається взимку 1886 року в трактирі «Чорний орел» містечка Стародуб Чернігівської губернії. Ми знайомимося з приватним вчителем, а колись жандармом Третього відділення, Олексієм Петровим, у якого Олександр Верниволя, представлений як белетрист, бере інтерв'ю для своєї першої книги. О. Петров через жадібність та заздрість до чужого таланту зрадив і зруйнував життя подвижників нації, але він не відчуває за це сором, а навпаки, каже белетристу не змінювати прізвище, бо: «Я все робив по совісті. Хочу, аби вдячні нащадки знали, як воно було насправді» [2]. Одразу ж ми можемо зрозуміти характеристику цього персонажа. За сорок рубликів і пляшку рому колишній жандарм починає свою розповідь.

Події 1846-1847 рр. описуються поетапно з датами і стосуються учасників так званого «Українсько-слов'янського товариства». Постать поета Т. Шевченка показано в контексті життя киян за часів одного з найжорстокіших царів Російської імперії – Миколи I. Якщо розкрити історичне тло, варто підкреслити, що гноблення, якого зазнавали поневолені народи України, Білорусі, Литви та Польщі, закономірно спричинило національний спротив, організаторами якого була свідомо частина кожного народу – інтелігенція. Створювалися таємні товариства, обговорювалися всі можливі форми боротьби: від мирних реформ до масових повстань.

Стан суспільно-політичного життя постає перед читачем уже на початку роману. У Російській імперії жорстокий самодержавний режим Миколи I переслідував будь-які прояви лібералізму і вільнодумства. Про це у творі говорить Д. Бібіков: «Покора є джерелом усякого блага! ... А вільнодумство – згубне і ганебне!» [2]. Звичайно, люди боялися бодай бути поряд з виявами національного руху. А серед них це і розмовляти українською мовою. Тому один

з пересічних героїв роману, власник корчми Вольф, дуже емоційно відреагував на надпис на стіні, зроблений Т. Шевченком, адже «мене через вас зачинить поліція!» [2]. Автограф письменника не містив ніяких гасел, або навіть хоч каплю політичного змісту, але написаний народною мовою:

«Вип'єш чарку – стрепенешся,

Вип'єш другу – схаменешся,

Вип'єш третю – в очах сяє,

Думка думку поганяє» [2].

Також, прочитавши роман, зауважуємо, як поширювалася українська література за межами України. М. Гулак та П. Куліш розмовляють про поїздку Савича за кордон та про потребу передати вірші Т. Шевченка, щоб Європа знала. А сам Т. Шевченко говорить про поему «Кавказ» та про те, що А. Міцкевичу вона має сподобатись, адже там стільки поляків полягло.

Ми знаємо, що 1830-1831 рр. відбулося польське повстання, яке було придушене російськими військами. Про це автор роману також згадує, підкреслюючи відвагу поляків устами Т. Шевченка: «Ми забули себе і своєї мови цураємось, а ляхи не цураються своїх звичаїв, не соромляться, що вони – ляхи» [2]. У творі представлено картину акції протесту польського народу, коли жандарми переправляли в'язнів, і хтось кинув їм під ноги вінок з червоно-білими стрічками та гаслом: «Єще Польська не згінела». Після цього арештанти затягнули польські пісні.

О. Гаврош у романі показує осередок культурного і наукового життя XIX століття – місто на Росії Санкт-Петербург. Діячі культури того часу хотіли опинитися в Петербурзі. Знаємо, що там творив Т. Шевченко, а також зі сторінок твору бачимо, що про це мріяв і П. Куліш: «Він теж мріяв про роботу в університеті й мав сподівання, що невдовзі стане за кафедру в самому Санкт-

Петербурзі» [2]. Також стикаємося і з думками М. Гулака з цього приводу: «Їду до Петербурга ... На жаль, у Києві нічим не цікавляться, крім карт і грошей» [2].

Можна провести паралель нашого часу і XIX століття, з'ясовуючи вплив церкви на Росії. Сьогодні ми бачимо, як священники впливають на людей і маніпулюють думками своїх громадян в проповіді, але, виявляється, так було завжди. Це ми бачимо в сцені допиту М. Гулака. До нього надсилають священника Олексія Малова, щоб той змусив його «покаятися». Один з аргументів «слідчого» був: «Біблія вчить, що всяка влада – від Бога» [2].

Крім суспільно-політичних питань, у творі порушуються і проблеми зради, дружби, чесності та витримки. Щодо останнього, то не в усіх учасників Кирило-Мефодіївського товариства вона була. М. Костомаров перший з усіх здався, хоча на початку арешту вже продумав героїчну смерть, яка б всіх мала вразити. Не витримав історик через страх. Адже він все життя мріяв, що у його сім'ї буде свій будинок: «Досить скитатися по чужих кутках у Києві. Нарешті і в Костомарових буде нове родове гніздо» [2]; про спокійне сімейне життя зі своєю молодою нареченою. Звичайно, переживав за свою матір, яка після смерті чоловіка ходила в траурі, і єдиним щастям для неї був син. Тільки-но вирішилась справа з його роботою, як тут арешт. Імперська влада мала на меті зламати його життя, як ламала багатьом перед ним і після нього.

Тема зради пронизує твір, вона становить ключову подію, навколо якої відбувається оповідь. Головним зрадником виступає О. Петров. Ним керує нестача грошей та власна неприязнь до Тараса Шевченка через його взаємини з Глафірою Ковальською, в яку студент закохався, навіть не знаючи дівчини. Глафіра Іванівна також виступає зрадницею, вона крутить чоловіками, як їй заманеться. Серед них був і Т. Шевченко, який повівся на її манери. Будучи в стосунках з письменником, Глафіра також потайки зустрічалась вночі з генералом Д. Бібіковим.

Одним із головних героїв роману «Донос» став Т. Шевченко. Історик П. Скрипник пише у своїй рецензії, що «очікував побачити впізнаваний образ Т. Шевченка – як старого насупленого діда, який страждав за український народ, через що й нам годиться, якщо не страждати, то зводити брови в задумі й тузі, читаючи його книжки» [38]. Та авторові вдалося описати Т. Шевченка як звичайну людину зі своїми переконаннями та мріями.

Життя Т. Шевченка в Києві було насиченим: і він, і його твори були дуже популярні, особливо серед студентів. Молодь захоплювалася генієм людей, які писали народною мовою, заохочували спілкуватися нею. Будучи відомим художником і випускником Петербурзької Академії мистецтв, він також перебуває в аристократичних колах, спілкуючись зі «світськими дамами». В якій би компанії не був Т. Шевченко, він завжди залишається собою. Його мова багата, насичена народними прислів'ями та приказками. О. Гаврош намагається показати молодого Тараса Григоровича в різних ситуаціях, розкрити його щирий і мужній характер. Підкреслює доброту і один з персонажів роману дід Іван Сліпий: «Добра ти людина, Тарасій» [2], коли Т. Шевченко на отримані гроші за свою картину приніс гостинців для жебраків. Також на сторінках твору маємо сцену, де поет рятує нещасну собаку від рук гицля, якому поліція заплатила вбити її.

Автор показує у творі запальну натуру Кобзаря, який говорить правду навіть в домі генерала Д. Бібікова:

«Розкуються незабаром

Заковані люди,

Настане суд, заговорять

І Дніпро, і гори!» [2].

Це рядки з поеми-послання «І мертвим, і живим, і ненарожденним...» [45], де автор критикує українську еліту, яка зневажає український народ, і закликає до соціального примирення заради відродження нації.

Напевне, саме через зухвалість та віддачу народів Т. Шевченка так люблять і його студенти – Г. Андрузький та І. Посяда: «... Це ж наш майбутній учитель малювання в університеті й найкращий поет Малоросії» [2], і поважні мешканці Києва, як от магістр Київської духовної академії Віктор Аскоченський: «Вважатиму ваш візит за велике щастя...» [2], і його приятелі: «...Бо це ж наш першорядний поет, наше обличчя перед культурним світом», – відгукувався П. Куліш [2].

Звичайно, ми бачимо й, напевно, хибну думку гостей на весіллі П. Куліша про Т. Шевченка: «Воно й видно, що не нашого польоту птаха» [2]. Але, звичайно, ми знаходимо в романі спростування цьому, коли лакей запропонував свою допомогу: «...Шевченкові ще ніхто чоботи не знімав і не буде! Я сам собі і пан, і слуга» [2].

О. Гаврош нам показує Т. Шевченка як знавця фольклору, який він збирає мандруючи Україною, а потім передає це у люди. Адже він розуміє значення народних пісень як джерела, яке збагачує художню творчість. В них сконцентрувалися минуле, доля та характер України, слава легендарних подвигів. Як зауважує Д. Ревуцький: «Шевченко не тільки знав з практики свого життя українську народну пісню, не тільки любив її – він жив нею, виливав свої почуття і настрої у пісні» [36]. Наприклад, бачимо це в сцені, де М. Гулак збирає товариство, і Т. Шевченко перед ними вирішує поділитися своєю знахідкою:

«У Києві на ринку п'ють козаки горілку.

Ой п'ють вони, гуляють, на шинкарку гукають...» [2].

Це балада, створена на мандрівний сюжет, де показується шлюб брата та сестри.

Про Т. Шевченка автор згадує найчастіше. Напевне, через найтяжчий вирок за особистим розпорядженням Миколи І, хоча його причетність до Україно-слов'янського товариства не була доведена. Але на допиті Г. Андрузький

стверджував, що Т. Шевченко був учасником Кирило-Мефодіївського братства та спонукав товариство до діяльності [16]. В романі О. Гаврош нам показує рішення: «...Шевченка призначити рядовим в окремий Оренбурзький корпус із правом вислуги, під найсуворішим наглядом, із заборonoю писати й малювати...» [2]. Микола І лютував після прочитання поеми «Сон». Як писав І. Франко: «“Сон” – се велике оскарження “темного царства” за всі теперішні й минувші кривди України, оскарження, піднесене збільше, хоч не виключно партикулярного становища — українства» [43].

Т. Шевченко ще міг зрозуміти, чому йому заборонили писати, але ніяк не міг збагнути, чому під заборону потрапило і малювання, бо він нічого протизаконного не зображував. Звичайно, що автор роману «Донос» показує нам Т. Шевченка як і художника. У творі представлено ситуації, коли Т. Шевченко переважно малює, ніж пише: краєвид на Лаврську дзвіницю, жебрака Івана Сліпого, Дніпро та княгиню Кейкуатову.

Вплив Т. Шевченка на Кирило-Мефодіївське братство був величезним, особливо тому, що він запровадив фундаментальну ідею свободи людини. Особливо ця ідея помітна у творчості М. Костомарова, де більшою мірою виступає ідея свободи, рівноправності слов'янського народу, неприйняття самодержавного ладу та тиску на народ.

Звичайно, згадаємо М. Костомарова. Він був засновником першої таємної української політичної організації – Кирило-Мефодіївського братства, а також основним автором «Закону Божого» – програми товариства. Ось як його характеризує автор історичного роману «Донос» О. Гаврош: «Він був високого зросту, широкої кістки, в тонких окулярах ... Незграбний і розсіяний, він думками весь час ширяв у своїх теоріях» [2].

Ідеї програми у романі передано устами царя, коли він їх зачитує з копії статуту, який дав начальник Третього відділення О. Орлов. Головні з них:

- При єднанні кожне слов'янське плем'я повинно мати свою самостійність.
- Кожне плем'я повинно мати правління народне і дотримуватися повної рівності співгромадян незалежно від їхнього народження, віросповідання та стану.
- Товариство буде дбати про викорінення рабства і всякого приниження нижчих класів, як і про повсюдне запровадження грамотності.
- Правило «Мета виправдовує засоби» товариство визнає безбожним [2].

У романі бачимо прихильність М. Костомарова до ідеї Київської Русі: «... Історія Київської Русі має служити нам найбільшим прикладом...» [2]. Також історик створив досить ґрунтовну спадщину з політичної історії України: «Богдан Хмельницький», «Руїна», «Мазепа», «Думки про федеративні начала у давній Русі», «Дві руські народності» та ін.

У цих роботах поряд із політичними ідеями були закладені і правові теорії. Так, наприклад, ідеал М. Костомарова – федеративна демократична слов'янська республіка. Особливо це простежується у його роботі «Книга буття Українського народу»: «І встане Україна зі своєї могили, і знову озветься до всіх брат і в своїх Слов'ян, і почують крик її, і встане Слов'янщина, і не позостанеться ні царя, ні царевича, ні царівни, ні князя, ні графа, ні герцога, ні сіятельства, ні превосходительства, ні пана, ні боярина, ні кріпака, ні холопа ні в Московщині, ні в Польщі, ні в Україні, ні в Чехії, ні в Сербії, ні у Болгар» [39].

М. Костомаров був чи не головним ідеологом Кирило-Мефодіївського товариства і вів полеміку з іншими членами. Слід зазначити, що, поділяючи принципи спільності політико-правових справ, учасники спільноти різняться за попередньою діяльністю. М. Костомаров думав першим досягти єдності слов'ян. П. Куліш наголошував на розвитку української культури.

М. Костомаров розгром братства сприйняв дуже болісно. Його заключили в Олексіївський рavelін Петропавлівської фортеці на один рік. Про весь свій пережитий досвід він написав у драмі «Кремуций Корд». Слова «Загинуті в розквіті років, не встигнувши отримати насолоду життя» дуже виражено передають його смуток того часу і що він відчуває [26].

У романі О. Гавроша ми бачимо і особисту трагедію історика. Адже, як зазначено у творі «Донос», 13 березня 1847 року відбулися заручини М. Костомарова та його молоді коханої А. Крагельської. Та через арешт весілля так і не відбулось, а потім після відбування вироку мати нареченої заборонила їхні стосунки. В драмі «Кремуций Корд» ми бачимо, що М. Костомаров так і не забув свою любу А. Крагельську, тому що присвята драми була саме їй.

Під впливом Т. Шевченка та М. Гулака було складено кілька проєктів конституції Слов'янських Сполучених Штатів, автором яких був двадцятирічний студент юридичного факультету Київського університету Г. Андрузький. Шкода, що автор роману О. Гаврош так мало приділив цьому епізодові про внесок студента. А він чи не єдиний, хто не вбачав у союзі місця для Росії. Основою державно-політичного устрою, на його думку, мала бути громада. До складу нової держави мали входити сім автономних штатів на чолі зі своїми обраними президентами (Україна з Причорномор'ям, Кримом і Галичиною, Польща, Литва, Бессарабія, Сербія, Болгарія і Дон). Кожен штат мав поділятися на області, області – на округи, а округи, в свою чергу, – на громади. Управління в громадах здійснювалося б через управу, яка поєднувала б розпорядчу, виконавчу і судову владу. Очолював управу голова, до її складу мали б входити кілька старшин, десять депутатів від громади, священнослужитель, писарі, а також один місцевий житель із гімназійною освітою [18].

Не часто згадується важлива постать у цій історії – Пантелеймон Куліш. З роману «Донос» ми знаємо, що він є прибічником єдиної слов'янської держави, як і інші учасники Кирило-Мефодіївського братства: «Росію ні в якому разі не

можна відмежовувати від Західної Європи... Ми маємо рухатись з усім світом» [2]. Також знаємо, що слідство дійшло висновку, що П. Куліш навіть не входив до складу товариства, то яке ж місце він займав в історії братства. Скоріше за все він відігравав роль у світогляді учасників товариства своїми історичними творами, в яких чітко виявлявся дух українського патріотизму. Бо під час написання програми товариства П. Куліша не було в Києві, а під час листування його з М. Костомаровим не було знайдено згадок про саме братство. Далі Пантелеймон Куліш висунув своє припущення, чому не був посвячений у справи приятелів: «Розуміючи, що Куліш туди ж манівцем простує, куди вони широкий шлях прокладають, і що діло їх, як уряд не зрозуміє його, станеться для них небезпечним, змовились вони не показувати Кулішеві устави і до братства його не зазивати. Так само і Шевченка держали вони оддалік щодо братства» [28]. Також бачимо ще одне підтвердження, що П. Куліш і Т. Шевченко не були членами товариства, наприклад, у праці Є. Нахліка наведена згадка П. Куліша розмови з В. Білозерським [32].

Та діяльність П. Куліша співпадала з діяльністю товариства. О. Ісаєнко у своїй статті порівнює вислови П. Куліша та М. Костомарова і доходить висновку, що вони дуже схожі між собою:

«... В тому-то і є переваги цього народу, що в ньому ніколи не згасала іскра свободи... Чим несправедливіші і жорсткіші були утиски, тим більш необхідно було чекати при новому повстанні сили духу народного, який складає опору душі і всякої революції...» (П. Куліш) [17].

«І встане Україна з своєї могили і знову озоветься до всіх братів своїх слов'ян і почують крик її, і встане Слов'янщина, і не позостанеться ні царя, ні царевича, ні царівни, ні князя... ні пана, ні боярина, ні кріпака, ні холопа...» (М. Костомаров) [17].

Приходимо до висновку, що П. Куліш не був обізнаний у справах Кирило-Мефодіївського братства, а тому покараний царським урядом за свої ідеї. Як

доповів Г. Андрузький на допиті, «Куліш нічого не хотів знати, окрім Малоросії...» [2].

Якщо переглянути майже кожную доповідь з історії Кирило-Мефодіївського товариства, то можна зустріти ім'я О. Петрова, студента Київського університету св. Володимира, якому завжди приписують ганебну роль зрадника цього товариства, оскільки саме він написав донос 3 березня 1847 року, за який кирило-мефодіївці були покарані. Дуже часто характер цієї людини показаний непривабливо, він постає майже як жандармський агент чи свідомий провокатор. Хоча ця думка ґрунтується лише на тому простому факті, що звинувачення щодо кирило-мефодіївців справді написав О. Петров, найвідвертіші свідчення проти них він дав під час слідства у Третьому відділенні імператорської канцелярії і, нарешті, він отримав за це нагороду від царя Миколи I.

Варто зазначити, що майже кожне дослідження про функціонування Кирило-Мефодіївського товариства мало певний ідеологічний підтекст. Українська національна історіографія розглядала О. Петрова як зрадника великої справи українського відродження, донос якого завдав непоправної шкоди українському руху та загальмувало його розвиток на довгі роки, вплинувши на долю найактивніших діячів українства на той час.

Для російських націоналістів і шовіністів О. Петров однозначно вважався захисником інтересів російської єдності та справжнім патріотом своєї країни, який виступав проти зароджуваного українського сепаратизму [34].

Велика ідеологізація радянської історіографії теж, мабуть, не потребує особливих виправдань. Оскільки радянські історики здебільшого розглядали кирило-мефодіївців як один із регіональних епізодів загальноросійського соціально-визвольного руху, трактування членів цього товариства органічно відповідало продовженню революційних традицій декабристів, водночас вони були оголошені предтечами націонал-революціонерів. Таким чином, зрадник

О. Петров розглядався як ворог передового революційного руху, слуга царського самодержавства [34].

Лише тепер історична наука отримала можливість поступово звільнитися від міцних ідеологічних кайданів. Хоча руйнування старих стереотипів у вітчизняній історіографії водночас ознаменувалося створенням нових, таких же далеких від історичної реальності подій з певним ідеологічним забарвленням.

На жаль, образ О. Петрова майже ніколи не потрапляв у центр уваги дослідників. Здебільшого інформація про нього зводилася до кількох речень, за якими письменник, наділивши цю людину не дуже приємними епітетами, взагалі забув про неї. Проте об'єктивність дослідження вимагає ретельного вивчення всіх фактів. Особливо, коли йдеться про таке важливе явище української історії, як Кирило-Мефодіївське товариство.

О. Петров походив із бідної дворянської родини. Його батько М. Петров походив із бідних дворян Смоленської губернії. Після смерті батька він виховувався при дворі своєї тітки, генерала Пассек, яка віддала його в артилерійську школу. Після закінчення школи служив в армії. Одружився з дівчиною з дрібної місцевої шляхти Чернігівщини.

Восени 1844 р. він вступив на юридичний факультет Київського університету. Оскільки хлопець не міг розраховувати на допомогу матері, яка після смерті батька отримувала невелику пенсію і, крім Олексія, виховувала ще трьох дітей, після вступу до університету О. Петров підробляв у різних місцях з приватними уроками, що дозволяло йому заробляти.

Але, незважаючи на це, юнак завжди жив бідно, крім того, час від часу надсилав матері гроші, щоб це допомогло їй виховувати його братів і сестер. Деякий час О. Петров жив у Києві у свого дядька Давида Олександровича Подгурського, професора математики Київської духовної академії. Пізніше він винаймав квартиру, хоча час від часу продовжував відвідувати дядька.

На початку листопада 1846 р. він оселився в будинку протоієрея церкви св. Андрея в Завадському. Його сусідом по квартирі був М. Гулак. Стіна, що розділяла кімнати М. Гулака і О. Петрова, добре пропускала звуки, тому студент часто чув голоси сусіда та його гостей, які обговорювали політичні, релігійні та культурні питання під час вечірніх зустрічей. Серед гостей М. Гулака кілька разів з'являлися О. Навроцький (двоюрідний брат Гулака) і М. Костомаров, яких О. Петров знав ще з університету.

У грудні 1846 р. М. І. Савич приєднався до кола гостей М. Гулака, який, вирушаючи в закордонну подорож, ненадовго зупинявся в Києві. О. Петрову часто доводилося чути, як його сусіди голосно сперечаються і обговорюють переваги республіканського державного устрою, можливості революційних змін, тяжке становище простих людей і шляхи його поліпшення тощо. Проте особисто М. Савича О. Петров ніколи не бачив.

Невдовзі студент та науковець зустрілися й познайомилися на так званому обіді у Завадського. З великим ентузіазмом молодий О. Петров пояснював М. Гулаку ідеї, подібні до тих, які проповідував він і його гості. Звичайно, вести бунтарські розмови з молодим хлопцем, якого М. Гулак тільки що зустрів, було небезпечно, але щирість і пристрась, з якою говорив О. Петров, переконали, що цьому хлопцю можна довіряти. Відомості, які йому відкрилися, дуже вразили його.

Виявляється, що М. Гулак і його товариші є членами величезної компанії, яка розширює свою владу не тільки в Росії, а й в інших слов'янських країнах. Головний центр організації знаходиться в Москві. Усі члени товариства мають спільний знак, який є символом єдності – золотий перстень з іменами перших слов'янських просвітителів Кирила та Мефодія. Основна мета об'єднання – поширювати вільні ідеї серед молоді та залучати її на свій бік. М. Гулак прочитав О. Петрову статут товариства і дозволив навіть переписати його.

Справа таємного товариства 1847 року не принесла щастя головному його винуватцю – О. М. Петрову. Працюючи в Третьому відділенні імператорської канцелярії, донощик не залишив марень про Кирило-Мефодіївське братство. Вночі під час чергування він відкрив сейфи та знайшов справу Україно-слов'янського товариства, а далі почав вивчати інші доноси, які стікалися у відділення зі всіх куточків держави. На запитання белетриста Олександра Вернivolі, що стало причиною цього, О. Петров відповів так: «Марнославство є одним з найсильніших рушіїв людської душі. Усім хочеться слави, визнання, пошани» [2]. Після продажу таємних документів за кордон жандарма викрили, його посадили на півтора роки у Петропавлівську фортецю, а після цього він опинився в містечкові Стародуб, знову почавши давати приватні уроки музики за маленьку платню, яку він пропивав у трактирі. О. Петров повернувся туди, звідки починав, але зіпсував життя й долі українських діячів раз і назавжди.

Особливістю роману О. Гавроша «Донос» в тому, що Т. Шевченко тут постає не головним героєм, його доля є тлом, на якому виразно бачиться тип людини-зрадника, людини, яка, чи то через гени батька-жандарма, чи то через заздрість до чужого успіху, таланту й популярності, вчинила підлий вчинок – зраду, знищивши життя подвижників нації, які мали необережність йому довіритися. День у день маленькими кроками виявляється поступова деградація людини без глибоких моральних засад і патріотичного стрижня. Жадібність і заздрість – дві причини, які стають основою підлості. Людина, яка ніколи не була шляхетною душею, намагаючись вирватися із сірості, безгрошів'я, здатна порушити всі етичні принципи, зазіхнути на святе, зламати долю товаришів і Батьківщини.

Одна з літературних новинок О. Гавроша, яку не можна оминати увагою, є повість «Дика Галя». Вона входить до книги із серії «Лінія любові» разом з повістю «Завербоване кохання» закарпатської письменниці І. Мадриги. Одна одну ці повісті доповнюють, адже в першій розповідається про період 1977-1987-ий роки, а інша описує події 1988-1989-тих років. В історії Закарпаття досить

мало художніх книг про цей складний період. Тому ці дві повісті нам не дають забути, як виживали люди, і тільки одиниці могли собі дозволити трохи кращі умови, але й то під страхом.

Повість «Дика Галя» О. Гаврош подає у форматі щоденника дівчини, становлення якої ми можемо прожити разом з нею – від юної школярки до дорослої жінки. Сам автор наголошує, що ця робота створена на основі реальних подій людини, яка бажає так і залишитись у таємниці. Книга розрахована на дорослу аудиторію. Більш юні читачі можуть познайомитись з життям вищезгаданого періоду, а трохи старші згадати свою молодість.

Головна героїня повісті «Дика Галя» – школярка, яка жила тільки з мамою в містечку Миколаїв Львівської області. Вона почала писати щоденник, аби її думки не забулися. На початку ми бачимо дівчинку зі світлими планами, проблемами на рівні першого кохання та водночас з твердим характером, адже мама виховувала її самодостатньою особистістю. Як дівчина зізнається пізніше, їй не вистачало тієї материнської ласки, якої вона дуже потребувала. Оскільки мама працювала в школі, то вони вдвох ледве виживали за її зарплату. Тільки у свої 16 років Галя перший раз змогла помитися у ванні з водою, бо до того вони мушили носити відра з колодязя. Це нам показує, що дехто не міг навіть задовільнити свої потреби. Згадується також, що велика ймовірність вступити до університету можлива тільки через зв'язки. Тому дівчина влітку після випускного старанно вчилася, адже її мама не могла оплатити їй навчання. Вона змусила вступити дівчину на технічну спеціальність, бо гуманітарій нікому не потрібен, хоча дівчина з самого дитинства була творчою. Але такий вибір можна зрозуміти, оскільки це могло забезпечити дівчині краще матеріальне становище в майбутньому.

Студентське життя в УРСР також було не найлегшим: в повісті ми бачимо опис гуртожитку, де в кімнаті, розрахованій на три особи, живуть п'ятеро. Це

лише ускладнює навчання, бо підготуватись до занять вкрай важко в таких умовах.

Ближче до Святвечора дівчина згадувала, як святкували його в дитинстві з бабусею. З історії ми знаємо, що за часів СРСР проповідували атеїзм, і будь-які згадки про християнство були заборонені. Також за прояви духовного людей переслідували, відправляли в заслання та навіть вбивали. Тому релігія стала найбільшою таємницею багатьох сімей, як і в цьому випадку. Бабуся у передвечір Різдва таємно розповіла маленькій дівчинці, що над нами є Божа сила, і саме сьогодні будуть святкувати народження маленького Ісусака. Мама дівчини також була віруючою – вночі вона молилася під ковдрою, але ніколи не залучала свою доньку, тому молитов Галя не знала і образів вдома не було, бо найбільше мама боялась донощиків.

Для зв'язку з мамою студентка писала телеграми на пошті, бо на телефони люди мали стояти в черзі, хоча її сім'я чекала його вже двадцять років. Про дефіцит товарів ми бачимо і в описі Москви, коли дівчину відправили в столицю від інституту в складі найкращої групи навчального закладу. Студентка дивувалась наповненню полиць та дешевим цінам у гастрономах, бо у Львові магазини пустували, і потрібно було вистояти черги по пару годин, щоб купити товар по дуже великій ціні. Нестача була не тільки продовольчих товарів, а й золота, яке в крамницях не можна було знайти.

Краще жити могли собі дозволити люди, які працювали на досить високих посадах. Це ми бачимо з уривку, коли дівчина прийшла до двоюрідної сестри в гості, її сім'я жила в самому центрі Львова: «Вони – дуже поважні люди, бо ж глава сімейства керує науково-дослідним інститутом» [7]. У них вона змогла послухати записи зарубіжної естради на магнітофоні, який також був не у всіх. Тобто навіть така проста зараз річ для нас – прослуховування музики, була доступною маленькому відсотку населення.

Отже, О. Гаврош показує в повісті «Дика Галя» правдиве суспільно-політичне життя 80-х років XX століття для того, щоб люди не створювали собі ілюзій, адже ностальгія по тому життю є однією із сучасних проблем незалежної України. Зазвичай, викривляють дійсність люди, які просто сумують за своєю молодістю, оскільки тоді все виглядало краще. І ця повість ще раз нам нагадує, до чого повертатись не варто.

Особисте життя Галі на початку складалось важко: в школі було невзаємне кохання Талант, справжнє ім'я якого дівчина вирішила залишити в таємниці, а в університеті взаємини з Вітьком, які закінчились дуже скоро. Дівчина не була типажом хлопця, оскільки, як сама про себе говорила, вона не вміла хитрувати, була надто різка і прямолінійна. Тому після серйозної та довгої розмови вони вирішили залишитись друзями.

Та потім дівчина познайомилась зі студентом підготовчого відділення – Павликом. Він був справжнім красенем, тому недивно, чому Галя так скоро в нього закохалась. Та хлопець майже одразу почав проявляти негативні риси, на які головна героїня закривала очі. Спочатку він залишив її саму в кінотеатрі, далі не писав їй листи під час канікул. Але вибачень та компліментів дівчині вистачало, щоб пробачити все Павлу.

Новий етап їхніх стосунків почався з випадкової вагітності Галі, тоді хлопець поставився відповідально, він одразу одружився на ній та почав працювати на заводі після народження сина Кольки, щоб забезпечити новостворену родину. Тільки батьки Павлика відреагували погано на цю звістку, вони вважали, що Галя спеціально зробила так, щоб втримати їхнього сина через гроші. Тому дівчина не змогла довго прожити з ними в одній квартирі, незважаючи на кращі умови, вона переїхала до своєї мами. Зустрічі чоловіка і дружини стали рідкісними, бо Павлик працював і вчився у Львові, а дівчина з малюком залишалась вдома у мами в Миколаєві.

Через важку працю в такому молодому віці, коли однолітки ще розважаються, хлопець почав багато випивати. Коли був вдома, то у сімейної пари були сварки, і він не міг терпіти крики свого новонародженого сина. Галя все і далі пробачала йому, їй тільки турбувало, щоб мама це не помітила.

Одного разу Галя захотіла зробити сюрприз Павлику і приїхала до нього у гуртожиток у Львові. Та одразу почула новини, що Павлик зраджує їй. Він все заперечував, та дівчина Зойка призналась, сказала, що не кине його, бо дуже кохає, хоча це не перший раз вона псувала сімейні пари.

Галя і далі хотіла боротись за їхні стосунки, адже знала, як це рости без батька і не хотіла такої самої долі своєму синові. Вона домовилась в університеті за окрему кімнату в гуртожитку у зв'язку з обставинами, хотіла кинути навчання разом з ним, щоб Павло більше не бачив Зойку, та навіть це не полагодило їхній шлюб. Все-таки вони подали на розлучення. Галю дивувало, що Павло ніяк не проявляв любов та турботу до своєї дитини. Коли розлучались, він і слова не промовив ні до неї, ні до рідного сина.

В цей період ми бачимо переживання Галі, що «нема вже ні любові, ні вірності, ні радості в житті» [7]. З веселої дівчини за цей проміжок часу Галя стала виснаженою життям. Та добре, що в неї була мама. Це була головна опора дівчини. Після того, як батько їх покинув, мама сама виховувала її, працювала на двох-трьох роботах, щоб дати дівчині мінімальне. Вони не могли собі дозволити купувати новий одяг, але мама завжди шила його за останніми модними тенденціями. Вона позичила гроші, щоб допомогти своїй дитині з вступом в університет, щоб Галя побудувала собі краще життя. Далі забезпечувала на свою маленьку вчительську зарплату і доньку Галю, і внука Кольку. Та дівчина все одно повторила долю матері.

Мама завагітніла Галею також в досить юному віці і не в шлюбі, тільки батько дівчини відмовився від неї, бо боявся, що через опромінення, яке він отримав в армії, дитина народиться хворою. Далі через пару років він повернувся

в сім'ю, мама його прийняла, бо любила і вірила, що він може змінитись. Та це були марні сподівання. Він ніде не працював, отримував лише пенсію, а основні гроші для життя заробляла жінка. Вона терпіла всі сварки, неробство, але одного разу він замахнувся на неї. Тоді вона вирішила, що дитина не має батька, то не може і залишитись без матері, тому вигнала його. Так за все життя він і не спілкувався більше з донькою, а мати стала суворішою до Галі, щоб виховати її сильною жінкою. З повісті можна зрозуміти, що саме це і вплинуло на життя дівчини, адже любові та турботи, якої їй не вистачало в дитинстві, вона шукала серед чоловіків. І так сильно чіплялась за Павлика, оскільки боялась залишитись самотньою і нікому не потрібною.

Питання, яке виникає з цього: чи може існувати кохання в такий час? З одного боку, Павлика зламало становище, в якому він та Галя опинились. Не витримуючи поєднання важкої праці та навчання, він шукав десь підтримки та розради, бо вдома цього не було, оскільки маленька дитина та ще життя вчотирьох в одній маленькій кімнатці. Та з іншого боку, це не виправдання йому та його вчинків, бо бачимо Галю, яка в такому ж становищі, але не перестає боротися за щасливу та міцну сім'ю, пробачаючи все і шукаючи різні можливості. Ми не можемо бути певні, що у Павлика були такі ж сильні почуття до дружини. Це бачимо з того, що він швидко відмовився від стосунків і навіть від сина, а в кінці повісті дізнаємося, що він і не шукав серйозних стосунків. У рідному місті він почав роман з одруженою жінкою, і через це батьки відправили його на навчання до Львова, щоб плітки не осоромили їх. У такій поведінці Павлика також відіграло виховання хлопця. Він не бачив справжнього кохання ніколи, бо тато був завжди на роботі, його цікавило лише швидке підняття по кар'єрних сходах, а мама звертала більшу увагу на свій вигляд, ніж на догляд і виховання сина.

Висновки до розділу 2

Сучасна українська література демонструє здатність гармонійно поєднувати національні традиції з актуальними проблемами сьогодення. Прикладом цього є творчість О. Гавроша, яка охоплює широкий спектр жанрів та стилів, від дитячої пригодницької літератури до соціально-історичних романів для дорослих. Його твори вирізняються яскравими образами, глибокими темами і влучною мовою, що дозволяє читачам усіх вікових категорій поринути у світ живих історій і надихатися ними.

У підсумку, розгляд творчості О. Гавроша, зокрема його твори «Неймовірні пригоди Івана Сили», «Пригоди тричі славного розбійника Пинті», «Донос» та «Дика Галя» дозволяють зробити висновок про здатність автора передати глибину людських почуттів і конфліктів через призму захопливих сюжетів. Його твори відображають багатство українського фольклору, соціальні проблеми та історичні події, що робить їх важливими у сучасній українській літературі.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСАНДРА ГАВРОША В ЗЗСО.

3.1. Вивчення творчої біографії Олександра Гавроша на уроках літератури рідного краю.

Вивчення творчої біографії письменників рідного краю є важливим складником шкільної програми, спрямованої на формування літературної компетенції, патріотизму та естетичних смаків учнів. Варто згадати слова Є. Пасічника: «Вивчення життєвого шляху письменника повинне бути своєрідною психологічною та естетичною підготовкою учнів до розгляду його творчості» [34]. Постать О. Гавроша, сучасного українського письменника із Закарпаття, привертає увагу не лише глибиною творчості, але й особливим стилем, що поєднує локальний колорит із загальнонаціональними темами. Його творчість є багатогранною: автор створює поезію, прозу, драматургію, а також активно займається журналістикою. Уроки літератури рідного краю можуть стати ефективним інструментом для ознайомлення учнів з культурною спадщиною Закарпаття та сприяти їхньому духовному збагаченню.

Як зазначила О. Кафлик, є такі принципи викладу біографії письменника:

- Принцип історизму. Учитель має зобразити письменника як особу, що жила в певну історичну добу в певному краї. Довести, що митець своїм словом впливав на історичний час, адже художній світ твору і реальність взаємопов'язані.
- Принцип актуальності. Узагальнення мають ґрунтуватися на достовірних фактах біографії письменника. Варто наголошувати на подіях, які були визначальними в існуванні митця, розповідати про знакові повороти долі. Однак на письменника впливає і повсякденність, побут, сприяючи або, навпаки, перешкоджаючи його творчій реалізації.

- Принцип психологізму. Учителю потрібно розкрити внутрішні мотиви вчинків автора, переживання життєвих подій, провідні риси характеру, почуття і думки, що були реакцією на світ. Проникнути у світогляд письменника допомагають знання його творчості, мемуаристики, а також емпатія.
- Принцип естетизму. Творчість є суттю письменницького життя, митець живе водночас у реальному світі і світі творчої уяви. Учитель має занурити школярів в художні хронотопи його книг, ввести у коло їх персонажів, викласти естетичні принципи і мистецькі захоплення [20].

Передусім учитель має ретельно обрати навчальний матеріал для уроку, визначити ключові епізоди з життя митця, які варто детально розглянути, а також підготувати відповідну наочність для полегшення сприйняття інформації. Важливо вирішити, які цитати використовувати, як зацікавити учнів і стимулювати їхню пізнавальну активність під час заняття.

Кожна частина розповіді про письменника має бути логічно завершеною та гармонійною, однак стиль викладу може варіюватися. Деякі фрагменти біографії можна подати у вигляді довідкової інформації чи літературознавчого аналізу, інші – як оповідь або публіцистичний роздум. Тому перед проведенням уроку вчитель повинен ретельно продумати методичну структуру заняття, забезпечити послідовність подання матеріалу та виділити найважливіші моменти з життя письменника. Саме це визначатиме, наскільки ефективно учні зрозуміють і засвоять матеріал. Як наголошував Б. Степанишин, навчально-виховний процес, у якому йде вивчення біографії, варто розпочинати кожен раз по-іншому, тобто інтригуючи учнів викликаючи інтерес до постаті, про яку буде йти мова [40].

Необхідно звертати увагу на виразність і правильність мовлення під час розповіді (використовувати ораторські прийоми, робити її живою, емоційною, такою, що утримує інтерес учнів). Крім того, під час подачі матеріалу варто

вводити цитати, які сприятимуть залученню учнів до процесу обговорення та зацікавлять їх. Цитати повинні бути підібрані таким чином, щоб стимулювати розуміння і запам'ятовування інформації, а також дозволяти учням легко їх переказати. Це можуть бути різні джерела: відгуки літературознавців чи сучасних критиків, уривки з творів, спогади інших письменників, записи з щоденників чи листів самого автора та багато інших матеріалів.

Основною метою вивчення творчості О. Гавроша є формування у школярів розуміння місцевих літературних традицій, розвиток інтересу до української літератури та виявлення творчих здібностей учнів через аналіз його творів. Завдання включають:

- ознайомлення з основними етапами життя та творчості письменника;
- аналіз жанрових та тематичних особливостей його творів;
- вивчення історико-культурного контексту, у якому працював і працює автор;
- формування емоційно-ціннісного ставлення до рідного краю через художнє слово.

Методичні аспекти роботи з творчістю О. Гавроша.

1. Біографічний підхід.

Біографічний підхід є важливим інструментом у дослідженні творчості письменника, адже дозволяє учням побачити зв'язок між життєвими обставинами, світоглядом автора та його творами. Біографія О. Гавроша містить багато цікавих фактів, які допомагають зрозуміти вплив закарпатського культурного середовища на його творчість.

Основні аспекти біографічного підходу:

- Життєвий шлях як основа творчого світогляду.

Дитинство та юність: О. Гаврош народився 26 березня 1971 року в місті Ужгород, столиці Закарпаття. Регіональна багатокультурність, особливий фольклорний колорит та традиції сформували у нього глибоку любов до рідного краю, що згодом знайшло відображення в його творах. На уроках можна розповісти про дитинство автора, яке пройшло в атмосфері, насиченій народними піснями, казками та легендами.

Освіта: О. Гаврош закінчив факультет журналістики Львівського національного університету ім. Івана Франка. Це дало йому можливість не лише розширити свій кругозір, але й оволодіти майстерністю літературного вислову.

- Професійна діяльність.

О. Гаврош розпочав свою кар'єру як журналіст. Цей досвід збагатив його спостережливістю, уміння точно передавати деталі та аналізувати суспільні явища. На уроках доцільно звернути увагу на те, як журналістський досвід автора вплинув на його стиль письма.

Він працював у закарпатських і всеукраїнських виданнях, що дало йому змогу глибше вивчити регіональну культуру та підняти у своїх творах важливі для Закарпаття теми.

- Літературна творчість.

Літературна діяльність О. Гавроша охоплює широкий спектр жанрів: від поезії та прози до драматургії. Особливу увагу на уроках можна приділити його знаковим творам, які стали відомими не лише на Закарпатті, але й по всій Україні. Наприклад, «Неймовірні пригоди Івана Сили» базуються на реальній біографії закарпатського силача Івана Фірцака і демонструють вплив історії та місцевих традицій на творчість письменника.

Практичні прийоми реалізації біографічного підходу:

1. Ознайомлення з ключовими фактами біографії:

- Використання презентацій або відеоматеріалів, які ілюструють важливі моменти з життя О. Гавроша.
- Читання та обговорення інтерв'ю з письменником, у яких він ділиться спогадами про дитинство, літературні пошуки та творчі принципи.

2. Аналіз впливу життєвих обставин на творчість:

- Учні можуть обговорити, як закарпатський колорит вплинув на твори автора. Наприклад, в «Неймовірні пригоди Івана Сили» особливості менталітету та культури Закарпаття представлені через характер головного героя.
- Дослідження, як журналістський досвід відобразився на стилі письма О. Гавроша: його твори часто побудовані на чітких сюжетних лініях із яскравими деталями.

3. Творчі завдання для учнів:

- Написання есе на тему: «Як життєвий шлях О. Гавроша відображається у його творчості?».
- Розробка літературного портрета письменника, у якому учні поєднують факти біографії з аналізом уривків творів.
- Проведення міні-дослідження: «Вплив закарпатської культури на літературний стиль О. Гавроша».

4. Інтерактивні методи:

- Інсценізація: Учні можуть створити театральну постановку, де відображатимуть ключові події з життя письменника.
- Літературна карта: Створення інтерактивної карти, де позначено місця, які відіграли важливу роль у житті О. Гавроша (Ужгород, Львів, інші міста, з якими пов'язана його творчість).

Біографічний підхід дозволяє учням не лише глибше зрозуміти творчість О. Гавроша, але й усвідомити зв'язок між літературою та життям. Аналізуючи життєвий шлях письменника, учні розвивають аналітичне мислення, вчаться цінувати культурну спадщину рідного краю та знаходити джерела натхнення в житті успішних людей. Цей підхід сприяє формуванню позитивного емоційного ставлення до літератури, що особливо важливо в умовах сучасної освіти.

2. Літературознавчий аналіз.

Літературознавчий аналіз є ключовим елементом вивчення творчості письменника, оскільки допомагає глибше зрозуміти зміст, ідеї, образи та художні особливості його творів. Творчість О. Гавроша багата на регіональні мотиви, історичні алюзії та символічні деталі, що робить його твори цінним матеріалом для літературознавчого дослідження.

Основні аспекти літературознавчого аналізу.

1. Тематика та ідейний зміст творів.

У творах О. Гавроша поєднуються універсальні цінності та регіональний колорит. Наприклад:

- героїка та сила духу: повість «Неймовірні пригоди Івана Сили» розкриває тему людської стійкості, сміливості й доброти;
- закарпатський колорит: у багатьох творах автор зображує життя і традиції закарпатців, що робить його творчість унікальною;
- історична тематика: автор звертається до історичних постатей, таких як Тарас Шевченко, Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш в романі «Донос», пропонуючи сучасним читачам новий погляд на минуле.

2. Жанрові особливості.

- Проза: У своїх повістях та оповіданнях О. Гаврош створює живі, реалістичні образи героїв, які водночас несуть символічне навантаження. Для аналізу доцільно обрати його твір «Неймовірні пригоди Івана Сили», де біографічний жанр органічно поєднується з елементами пригодницького роману.
- Поезія: Ліричні твори письменника насичені метафорами і філософськими роздумами.
- Драматургія: Його п'єси зосереджені на соціальних проблемах та питаннях моралі, створюючи простір для обговорення актуальних тем.

3. Образи та персонажі.

- Іван Сила: центральний образ однойменної повісті – уособлення сили, гідності та чесності. Герой показує, як справжня сила полягає не лише у фізичних можливостях, але й у моральній стійкості.
- Ліричні персонажі: у поезії О. Гавроша часто зображені образи природи, які виступають символами духовної величі, гармонії та краси рідного краю.
- Історичні та символічні образи: у драматичних творах, наприклад, романі «Донос», автор акцентує увагу на складних виборах, які стоять перед персонажами, підкреслюючи їхню моральну амбівалентність.

4. Мова і стиль.

Твори О. Гавроша відзначаються простотою й виразністю. Його стиль можна охарактеризувати як лаконічний, але багатий на художні засоби:

- Використання діалектизмів, які створюють особливу атмосферу й додають колориту.
- Метафори та епітети, що підкреслюють емоційність тексту.

- Гумор та іронія: важливий елемент, який не лише розважає, але й спонукає замислитися над глибшими сенсами.

Практичні прийоми літературознавчого аналізу.

1. Аналіз уривків творів:

- Учні можуть досліджувати текст повісті «Неймовірні пригоди Івана Сили», виокремлюючи ключові ідеї, символи та характери. Наприклад, обговорити, як змальовується образ Івана Сили через вчинки та ставлення до нього інших персонажів.
- Аналіз діалогу або монологу героїв з акцентом на емоційний стан та розвиток сюжету.

2. Порівняльний аналіз:

- Порівняння образів героїв творів О. Гавроша з літературними персонажами інших письменників, які висвітлюють схожі теми. Наприклад, можна провести паралель між Іваном Силою та іншими літературними героями, які борються за справедливість.

3. Розбір художніх засобів:

- Учні можуть дослідити використання метафор, епітетів, порівнянь та інших художніх прийомів у текстах автора, наприклад, у поезії.

4. Творчі завдання:

- Написання рецензії на твір: Учні висловлюють свої враження, аналізують ідеї та проблеми, підняті автором.
- Складання літературного паспорта твору: включення інформації про тему, ідею, жанр, головних героїв, художні засоби та інші особливості.

5. Групова робота:

- Розподіл учнів на групи для аналізу окремих аспектів твору: сюжет, мова, характери героїв, символіка. Результати представляють у вигляді презентацій, схем або постерів.

Літературознавчий аналіз творів О. Гавроша сприяє:

- розвитку аналітичного мислення та вміння працювати з художнім текстом;
- формуванню естетичного смаку та розуміння краси літературного слова;
- збагаченню знань про культуру та традиції рідного краю;
- розвитку творчих здібностей учнів через критичний підхід до тексту та створення власних інтерпретацій.

Таким чином, аналіз творчості О. Гавроша дозволяє учням не лише заглибитися у світ літератури, але й усвідомити цінність локальної культури та її зв'язок із загальнонаціональними літературними традиціями.

3. Інтерактивні методи

Сучасна педагогіка пропонує різноманітні форми активного залучення учнів до вивчення літератури:

- 1) Дискусії та дебати: наприклад, обговорення моральних виборів героїв у творах Гавроша.
- 2) Проєктна робота: створення літературних карт або ілюстрованих хронік життя письменника.
- 3) Літературні квести: організація інтерактивних заходів, що дозволяють учням «перенестися» у світ О. Гавроша.

Практична реалізація.

Пропонується наступний план уроку:

Мотивація: коротке відео або уривок із твору О. Гавроша, який пробуджує інтерес.

Основна частина:

- 1) Ознайомлення з біографією письменника.
- 2) Аналіз уривків з текстів із подальшим обговоренням.
- 3) Виконання інтерактивного завдання.

Заключна частина: підбиття підсумків, рефлексія, домашнє завдання (написати твір-роздум про актуальність тем О. Гавроша).

Вивчення творчої біографії О. Гавроша на уроках літератури рідного краю є ефективним засобом розвитку літературного смаку, пізнання історико-культурної спадщини Закарпаття та формування національної ідентичності школярів. Завдяки використанню різних методів та підходів, можна зробити ці уроки захопливими та продуктивними, а творчість О. Гавроша – зрозумілою і близькою для молодого покоління.

3.2. Розробка уроку позакласного читання за творчістю О. Гавроша.

Позакласне читання є важливим елементом літературної освіти, що сприяє формуванню в учнів читацьких інтересів, розширенню їхнього культурного кругозору та вихованню морально-етичних якостей. Уроки позакласного читання дозволяють розглядати твори, які не входять до обов'язкової програми, але мають високу художню, пізнавальну та виховну цінність.

Сучасна українська література, зокрема творчість О. Гавроша, є невід'ємною частиною національного літературного процесу. Його твори, такі як «Неймовірні пригоди Івана Сили», «Пригоди тричі славного розбійника Пинті» та інші, розкривають актуальні теми та проблеми, що викликають інтерес у сучасної молоді. Це дозволяє не лише популяризувати сучасну українську прозу, але й допомагає молодому поколінню краще розуміти свою культуру та історію.

Цей розділ присвячений методиці підготовки та проведення уроку позакласного читання, орієнтованого на аналіз творчості О. Гавроша, з акцентом на його виховний та пізнавальний потенціал.

Твори О. Гавроша мають багатий виховний потенціал. Вони торкаються таких тем, як:

- боротьба за справедливість;
- важливість сміливості, дружби та наполегливості;
- пошук ідентичності та збереження національної спадщини;
- моральний вибір у складних життєвих ситуаціях.

Ці аспекти дозволяють учням не лише розширити знання про українську літературу, але й отримати важливі життєві уроки.

Творчість письменника є чудовим прикладом сучасної літератури, яка гармонійно поєднує історичну достовірність, художню майстерність та актуальність тем. Його твори демонструють, як можна адаптувати історичні та фольклорні мотиви до потреб сучасного читача, що робить їх популярними серед молоді.

Методичні аспекти розробки уроку:

1. Застосування інтерактивних методів навчання

На уроці використовуються інтерактивні методи, такі як робота в групах, творчі завдання та аналіз текстів, які допомагають учням глибше зрозуміти зміст творів і сформуванати особисте ставлення до них. Наприклад, учні можуть створювати власних героїв або порівнювати ситуації з творів із сучасними реаліями.

2. Акцент на морально-етичних аспектах

Аналізуючи твори О. Гавроша, учні розглядають такі проблеми, як боротьба за справедливість, важливість дружби, взаємодопомоги та збереження моральних принципів. Ці аспекти мають значний виховний потенціал, оскільки сприяють формуванню у молоді моральних орієнтирів.

3. Використання мультимедійних технологій

Для кращого сприйняття інформації використовуються відеоматеріали або ілюстрації до творів. Наприклад, кадри з екранізації «Неймовірних пригод Івана Сили» – яскраве візуальне доповнення до уроку.

4. Залучення творчих завдань

Творча діяльність сприяє розвитку уяви, критичного мислення та комунікативних навичок. Завдання на створення власного героя допомагають учням усвідомити, як працює літературний процес і чому важливо читати про сильних та моральних персонажів.

Тема уроку: Олександр Гаврош – сучасний український письменник: тематика, герої та проблеми його творів.

Мета уроку: ознайомити учнів із творчістю Олександра Гавроша, акцентуючи увагу на його творах для дітей і молоді, виховувати почуття патріотизму, моральні цінності та любов до читання, розвивати навички аналізу літературних творів та критичного мислення.

Обладнання: книга Олександра Гавроша «Неймовірні пригоди Івана Сили», презентація про життя і творчість письменника, відеоматеріали (інтерв'ю з письменником), робочі аркуші для аналізу творів, ілюстрації чи уривки із текстів.

Тип уроку: урок позакласного читання, інтегрований із елементами творчої роботи.

Клас: 7.

Очікувані результати уроку:

- ознайомляться із творчістю Олександра Гавроша та його внеском у сучасну українську літературу;
- зможуть аналізувати ключові теми та проблеми його творів;
- усвідомлять моральні цінності, що закладені в його творах;
- проявлять інтерес до позакласного читання як важливого елементу літературної освіти.

План уроку:**1. Організаційний момент.**

- 1.1. Привітання з класом.
- 1.2. Перевірка готовності учнів до уроку.
- 1.3. Оголошення теми і мети уроку.

2. Мотивація навчальної діяльності.

- 2.1. Вступне слово вчителя.
- 2.2. Робота з цитатою (метод «ПРЕС»).

3. Основна частина.

- 3.1. Знайомство з особистістю Олександра Гавроша.
- 3.2. Повідомлення про життя Олександра Гавроша (виступи учнів).
- 3.3. Обговорення твору.
- 3.4. Творча вправа: «Створіть свого героя».

4. Підсумок уроку.

- 4.1. Таблиця «Плюс-Мінус-Цікаво».

4.2. Відгук учнів на прочитаний текст.

5. Домашнє завдання.

5.1. Інструктаж до виконання домашнього завдання

5.2. Заключне слово вчителя

Хід уроку

1. Організаційний момент.

1.1. Привітання з класом.

- Доброго дня, любі учні! Рада бачити вас на уроці позакласного читання. Сьогодні на нас чекає подорож у світ творчості сучасного українського письменника, яка допоможе нам краще зрозуміти, якими мають бути справжні герої.

1.2. Перевірка готовності учнів до уроку.

- Перевірте, будь ласка, чи готові ви до уроку. На партах мають бути ваші зошити, ручки, а також роздруківки з текстами, які ми будемо обговорювати.

1.3. Оголошення теми і мети уроку.

- Тема нашого уроку: «Олександр Гаврош – сучасний український письменник: тематика, герої та проблематика його творів». Мета уроку: дізнатися більше про творчість Олександра Гавроша, проаналізувати його твори та створити власного героя.

2. Мотивація навчальної діяльності.

2.1. Вступне слово вчителя.

- Уявіть собі, що ви живете в невеликому містечку, де всі знають одне одного, але в кожного є свої великі мрії. Хтось хоче стати сильним, як

богатир, а хтось мріє зробити щось важливе для світу. Про таких мрійників і пише Олександр Гаврош. Його герої вчать нас боротися з труднощами, ніколи не здаватися і бути чесними перед собою.

2.2. Робота з цитатою (метод «ПРЕС»).

Учитель записує на дошці цитату з твору «Неймовірні пригоди Івана Сили»: «Справжня сила – це не тільки вміння перемагати, але й у вмінні залишатися людиною».

Запитання до учнів:

- Як ви розумієте ці слова?

Метод «ПРЕС»:

- Позиція: Я вважаю, що...
- Причина: Тому що...
- Приклад: Наприклад,...
- Висновок: Отже, я думаю, що...

Учитель:

- Подумайте, чи завжди сила асоціюється лише з фізичними можливостями? Чи можна назвати сильним того, хто допомагає іншим?

3. Основна частина.

3.1. Знайомство з особистістю Олександра Гавроша.

- Олександр Гаврош – один із найцікавіших сучасних українських письменників. Його творчість спрямована як на дітей, так і на дорослих. Він народився на Закарпатті, і це дуже вплинуло на його стиль письма та вибір тем. Гаврош пише про силу духу, справедливість і любов до рідного краю.

Учитель знайомить учнів з книгою. Зачитує анотацію.

- «Пригодницька повість відомого дитячого письменника Олександра Гавроша розповідає про яскраві пригоди неперевершеного гірського силача Івана Сили. Прототипом головного героя повісті «Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу» став легендарний закарпатський богатыр Іван Фірцак, який виборов звання чемпіона Чехословаччини та Європи з кількох видів спорту і об'їздив пів світу, виступаючи в цирку, де здобув чимало яскравих перемог. 2013 року на основі цієї повісті було знято фільм «Іван Сила», графічними кадрами з якого проілюстровано наше видання».
- Хто ж це такий Іван Сила? На сьогоднішньому уроці ми й дізнаємося.

3.2. Повідомлення про життя Олександра Гавроша (виступи учнів).

Учитель:

- Ми послухаємо кілька коротких розповідей про життя та творчість письменника, які підготували ваші однокласники.

(Учні виступають із заздалегідь підготовленими повідомленнями, використовуючи презентації або ілюстрації.)

Питання до класу:

- Що вас найбільше вразило у творчому шляху письменника?
- Чому, на вашу думку, його твори так популярні?

3.3. Обговорення твору.

- Яка основна тема твору?
- Чому Іван Сила став символом боротьби за справедливість?
- Як цей герой допомагає нам зрозуміти, що таке справжня сила?

Клас обговорює риси характеру Івана Сили, моральні проблеми, які він вирішує, та його значення для сучасної молоді.

3.4. Творча вправа: «Створіть свого героя».

- А тепер спробуймо створити свого героя! Подумайте, як виглядає ваш герой, які проблеми він вирішує та які риси роблять його сильним.

Клас ділиться на групи, кожна група отримує завдання:

- Придумати ім'я та походження героя.
- Описати його зовнішність та характер.
- Написати короткий опис ситуації, у якій він проявляє себе героєм.

Після завершення вправи групи презентують свої ідеї.

4. Підсумок уроку.

4.1. Таблиця «Плюс-Мінус-Цікаво».

Давайте підсумуємо наш урок, заповнивши таблицю:

Плюс (що сподобалось)	Мінус (що було складним)	Цікаво (що дізналися нового)
--------------------------	--------------------------	------------------------------

Учні заповнюють таблицю та діляться своїми думками.

4.2. Відгук учнів на прочитаний текст.

- Поділіться, що вас найбільше вразило у творі «Неймовірні пригоди Івана Сили». Чому цей герой може бути прикладом для наслідування?

5. Домашнє завдання.

5.1. Інструктаж до виконання домашнього завдання.

- Ваше домашнє завдання:

- Напишіть коротке есе на тему «Чого мене навчив герой Олександра Гавроша?».
- Якщо бажаєте, підготуйте малюнок або комікс, що ілюструє вашу улюблену сцену з твору.

5.2. Заключне слово вчителя.

- Сьогодні ми дізналися, що справжні герої – це ті, хто залишаються чесними перед собою, допомагають іншим і долають труднощі з гідністю. Читайте більше, надихайтесь історіями та творіть свої власні!

Висновки до розділу 3.

Розділ підкреслює значення використання індивідуального підходу до аналізу біографії та творів письменника. Постать О. Гавроша є унікальною в сучасній українській літературі завдяки поєднанню закарпатського колориту, універсальних морально-етичних тем та яскравих художніх образів. Його творчість – це інструмент для формування національної свідомості, естетичних уподобань і духовного розвитку учнів.

Основні принципи викладання творчої біографії О. Гавроша – історизм, актуальність, психологізм та естетизм – дозволяють педагогам глибше розкрити особистість митця, показати його як носія культури й гуманістичних цінностей. Використання біографічного підходу забезпечує учням розуміння зв'язку між життєвим шляхом письменника та його літературним доробком, а літературознавчий аналіз сприяє розвитку аналітичного мислення й уміння інтерпретувати художні тексти.

Вивчення творчості О. Гавроша стає засобом:

- формування у школярів любові до рідного краю через знайомство з його культурними й літературними традиціями;
- розвитку емоційної чутливості й моральних орієнтирів;

- збагачення знань про жанрову і тематичну різноманітність сучасної української літератури.

Ефективна методика проведення уроків передбачає інтерактивність, залучення мультимедійних засобів та творчих завдань, що підвищує інтерес учнів до навчання й розкриває виховний потенціал літератури. Завдяки цьому уроки стають не лише освітнім, але й виховним інструментом, спрямованим на розвиток всебічно розвиненої особистості.

Таким чином, вивчення творчості О. Гавроша є цінним доповненням до шкільної програми, що сприяє інтеграції загальнонаціональних і регіональних культурних цінностей у процес навчання.

ВИСНОВКИ

Дослідження творчості О. Гавроша є важливим з точки зору популяризації сучасної української літератури, особливо тієї, що має національне й виховне значення. Письменник, який здобув визнання завдяки своїй багатогранній прозі, зумів привернути увагу читачів до історичних постатей, фольклорних мотивів і соціально-етичних проблем через цікаві та динамічні твори. У роботі вдалося охопити широкий спектр творчості О. Гавроша, виявити її тематичну, жанрову та виховну значущість.

Вивчення творчості О. Гавроша має велике виховне значення, оскільки в його творах порушуються важливі соціальні, етичні та культурні проблеми. В образах героїв простежуються такі якості, як доброта, сміливість, наполегливість, любов до рідної землі. Автор акцентує увагу на важливості дружби, морального вибору та боротьби за справедливість. Особливе місце посідає тематика любові до своєї батьківщини, відданості ідеалам і готовність долати труднощі.

Одним із найцінніших аспектів творчості О. Гавроша є його здатність привертати увагу різновікової аудиторії, завдяки простій, але виразній мові та актуальній проблематиці.

Ми розглянули методичні аспекти викладання творів О. Гавроша в школі. Його творчість є цінним матеріалом для розвитку літературної компетенції учнів, виховання патріотизму та любові до рідного краю. Уроки, засновані на творах О. Гавроша, сприяють розвитку критичного мислення, аналітичних здібностей і творчих навичок учнів. Особливу увагу було приділено розробці уроків позакласного читання, що дозволяють зробити навчальний процес цікавим і інтерактивним.

О. Гаврош спробував себе і в журналістиці, і в перекладацькій діяльності, і в письменстві. Завдяки досвіду роботи з новинами, він часто у своїх творах звертається до історичних фактів та джерел, що зацікавлює читача. А його вміння

безпосередньо передавати інформацію робить його праці доступними і для дітей, і для дорослих.

Проблематика його творів торкається таких важливих питань, як: сила духу та її значення у житті людини, збереження культурної спадщини та ідентичності, доля жінки, диктування норм та правил, роль людини у суспільстві, її здатність до змін і впливу на оточення.

У повістях «Неймовірні пригоди Івана Сили» та «Пригоди тричі славного розбійника Пинті» висвітлюються теми національної ідентичності, свободи та боротьби за правду. Через пригодницький формат і цікаві для читача образи О. Гаврош не лише зберігає увагу аудиторії, а й спонукає до роздумів про власні моральні орієнтири. Історичний роман «Донос» детальніше знайомить нас з учасниками Кирило-Мефодіївського братства та часом, в якому творили діячі. А головним героєм роман виступає зрадник, який через особисті міркування змінив докорінно хід історії. У повісті «Дика Галя» акцент зроблено на соціальній проблематиці радянського часу, зокрема питанні емансипації та права особистості на самовираження. Через образ молодої, волелюбної героїні О. Гаврош досліджує складний вибір між суспільними обмеженнями та особистими прагненнями до свободи.

У роботі з'ясовується, що О. Гаврош вдало поєднує елементи кількох жанрів: пригодницький (непередбачуваний сюжет, небезпечні події, випробування героїв), соціально-психологічний (глибокий аналіз внутрішнього світу героїв, їхніх переживань і мотивацій), історичний (акцент на реальних подіях та постатях, інтеграція фольклорних мотивів).

Стилістично твори письменника відзначаються легкістю мови, зрозумілою різним віковим категоріям, використанням закарпатського діалекту та фольклорних елементів, що додає текстам автентичності, емоційності, яка залучає читача в художній світ творів.

Список використаної літератури

1. Бреславська С. Казковий епос Олександра Гавроша. *Буквоїд*. URL: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2016/11/16/075402.html> (дата звернення: 10.10.2024).
2. Гаврош О. Донос. Київ : Академія, 2019. 176 с.
3. Гаврош О. Загадковий Духнович. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2021. 328 с.
4. Гаврош О. Закарпаття під прицілом. Велика політика довкола маленького краю. Львів : Растр-7, 2018. 319 с.
5. Гаврош О. Капітан Алоїз. Ретророман. Харків : Фоліо, 2022. 288 с.
6. Гаврош О. Кому належить опришок Пинтя? *Український тиждень*. URL: <https://tyzhden.ua/komu-nalezhyt-opryshok-pyntia/> (дата звернення: 16.11.2024).
7. Гаврош О. Мадрига І. Завербоване кохання. Дика Галя. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2023. 208 с.
8. Гаврош О. Неймовірні пригоди Івана Сили. Пригодницька повість. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2023. 192 с.
9. Гаврош О. Пригоди тричі славного розбійника Пинті. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2016. 208 с.
10. Гаврош О. Ромео і Жасмин. *Буквоїд*. URL: http://bukvoid.com.ua/library/oleksandr_gavrosh/romeo_i_zhasmin/#google_vignette (дата звернення: 16.11.2024).
11. Гаврош О. Таємниці Ерделі. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2018. 256 с.
12. Гаврош О. Тіло лучниці. Львів : Піраміда, 2006. 60 с.
13. Грабовецький В. Легендарні опришки – лицарі Карпат (XVI – XIX ст.) в літописі та ілюстраціях. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2008. 274 с.

14. Дорожко А. Олександр Гаврош: Світ належить тим, хто не боїться змін.
Varosh. URL: <https://varosh.com.ua/ludy/oleksandr-gavrosh-svit-nalezhit-tim-hto-ne-boitsya-zmin/> (дата звернення: 10.10.2024).
15. Заморська Л. Письменник Олександр Гаврош: «Для мене література як алхімія». *20 хвилин*. URL: <https://te.20minut.ua/lyudi/pismennik-oleksandr-gavroshdlya-mene-literatura-yak-alhimiya-10597098.html> (дата звернення: 16.11.2024).
16. Збірник пам'яті Тараса Шевченка. Київ : Вид. 2-ї Артїли, 1915. 256 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002296> (дата звернення: 25.11.2024).
17. Ісаєнко О. До питання про місце П. О. Куліша в історії Кирило-Мефодіївського товариства. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Isaienko_Olena_Ivanivna/Do_pytannia_pro_mistse_PO_Kulisha_v_istorii_Kyrylo-Mefodiivskoho_tovarystva.pdf (дата звернення: 25.11.2024).
18. Історія української Конституції / упоряд.: А. Слюсаренко, М. Томенко. Київ : Право, 1997. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/0001857> (дата звернення: 25.11.2024).
19. Канарська А. Поезія зблизька і так здалека. *Наше слово*. URL: <https://nasze-slowo.pl/poeziya-zblizka-i-tak-zdaleka/> (дата звернення: 16.11.2024).
20. Кафлик О., Куц А. Методика вивчення життєпису письменників. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1406> (дата звернення: 16.11.2024).
21. Когутич І. «Капітан Алоїз» як постмодерний роман про Ужгород XIX століття. *Буквоїд*. URL: <http://bukvoid.com.ua/events/pesentation/2023/08/29/165832.html> (дата звернення: 16.11.2024).
22. Когутич І. Закарпаття збагатилося повістями про драматичне кохання. *Буквоїд*. URL: <http://bukvoid.com.ua/events/pesentation/2024/06/16/102553.html> (дата звернення: 16.11.2024).

30. Марченко Н. Історія та казка дивовижної гри під назвою «життя» (До 50-ліття Олександра Гавроша). *Ключ*. URL: <https://chl.kiev.ua/KEY/Books/ShowBook/700> (дата звернення: 10.10.2024).
31. Мурашко О. «Ромео і Жасмин», або Життя не по-людськи. *Закарпаття онлайн*. URL: <https://zakarpattya.net.ua/News/64944-Romeo-i-ZHasmyn-abo-ZHyttia-ne-po-liudsky> (дата звернення: 16.11.2024).
32. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель. : монографія. Київ : Український письменник, 2007. Т. 1. 463 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Nakhlik_Yevhen/Panteleimon_Kulish_Osobystist_pysmennyk_myslytel_t1/ (дата звернення: 25.11.2024).
33. Неменуца І. Олександр Гаврош презентував на філфаку УжНУ роман «Донос». *Освітній портал Закарпаття*. URL: <https://osvita.uz.ua/oleksandr-gavrosh-prezentuvav-na-filfaku-uzhnu-roman-donos/> (дата звернення: 16.11.2024).
34. Олександр Гаврош: між журналістикою та літературою: бібліогр. покажч. 1992–2014 рр. / Упр. Культури Закарпат. облдержадмін., Закарпат. обласна універсальна бібліотека ім. Ф. Потушняка ; уклад. О. В. Шмайда ; передм. С. Д. Федаки ; відп. За вип. О. А. Канюка. Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2014. 184 с.
35. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. Київ : Ленвіт, 2000. 384 с.
36. Ревуцький Д. Шевченко і народна пісня. Харків : Мистецтво, 1939. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0005050 (дата звернення: 25.11.2024).
37. Рутківський В. Олександр Гаврош. «Пригоди тричі славного розбійника Пинті». «Видавництво Старого Лева». *Закарпаття онлайн*. URL:

- <https://zakarpattia.net.ua/News/37348-Oleksandr-Havrosh.-Pryhody-trychi-slavnoho-rozbiinyka-Pynti.-Vydavnytstvo-Staroho-Leva> (дата звернення: 10.10.2024).
38. Скрипник П. Роман «Донос»: історичні постаті по-сучасному. *BookForum*. URL: <https://bookforum.ua/p/roman-donos-istorychni-postati-po-suchasnomu> (дата звернення: 25.11.2024).
39. Списки «Книг буття українського народу», вилучені зі справ Кирило-Мефодіївського товариства. URL: <http://litopys.org.ua/rizne/kmt02.htm> (дата звернення: 25.11.2024).
40. Степанишин Б. Викладання української літератури в школі. Київ.: Проза, 1995. 256 с.
41. Таран Л. Історія Закарпаття у художніх образах. *Закарпаття онлайн*. URL: <https://zakarpattia.net.ua/News/216761-Istoriia-Zakarpattia-u-khudozhnikh-obrazakh> (дата звернення: 10.10.2024).
42. УРЕ. 2-е видання. Київ, 1982. Т. 8. 528 с.
43. Франко І. Новий шлях творчості Шевченка. Зібрання творів у 50-и томах. Київ : Наукова думка, 1980. Т. 26. URL: <https://www.i-franko.name/uk/HistLit/1881/TemneCarstvo/1.html> (дата звернення: 25.11.2024).
44. Чужа О. Олександр Гаврош: «У Сербії нас приймали як рідних». *Буквоїд*. URL: <http://bukvoid.com.ua/events/interview/2013/06/30/160708.html> (дата звернення: 16.11.2024).
45. Шевченко Т. Зібрання творів: У 6 т. Київ, 2003. Т. 1: Поезія 1837-1847. 784 с. URL: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev1.htm> (дата звернення: 25.11.2024).